

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Lucie Voženílková

**Komparace ústavního postavení a reálného politického vlivu
českého a maďarského prezidenta**

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Eva Lebedová

Olomouc 2009

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně na základě všech uvedených zdrojů.

V Olomouci dne 30. června 2009

OBSAH

ÚVOD.....	4
1. SYSTÉMOVÁ TEORIE A JEJÍ APLIKACE NA POSTAVENÍ PREZIDENTA V PARLAMENTNÍM REŽIMU.....	8
2. DEMOKRATICKÉ TRADICE POLITICKÉHO SYSTÉMU ČR, PŘECHOD K DEMOKRACII, POSTAVENÍ A ROLE PREZIDENTA.....	11
3. POLITICKÝ SYSTÉM ČESKÉ REPUBLIKY, ÚSTAVNĚ-POLITICKÉ POSTAVENÍ PREZIDENTA.....	14
4. REÁLNÝ VZTAH MEZI PREZIDENTEM ČR A TŘEMI PILÍŘI MOCI.....	17
4. 1. Prezident a moc výkonná.....	17
4. 2. Prezident a moc zákonodárná.....	20
4. 3. Prezident a moc soudní.....	21
5. DEMOKRATICKÉ TRADICE POLITICKÉHO SYSTÉMU MAĎARSKA, PŘECHOD K DEMOKRACII, POSTAVENÍ A ROLE PREZIDENTA.....	23
6. POLITICKÝ SYSTÉM MAĎARSKÉ REPUBLIKY, ÚSTAVNĚ-POLITICKÉ POSTAVENÍ PREZIDENTA.....	25
7. REÁLNÝ VZTAH MEZI MAĎARSKÝM PREZIDENTEM A TŘEMI PILÍŘI MOCI.....	29
7. 1. Prezident a moc výkonná.....	29
7. 2. Prezident a moc zákonodárná.....	31
7. 3. Prezident a moc soudní.....	32
8. KOMPARACE ÚSTAVNÍCH PRAVOMOCÍ A REÁLNÉHO POSTAVENÍ ČESKÉHO A MAĎARSKÉHO PREZIDENTA V POLITICKÉM SYSTÉMU.....	34
ZÁVĚR.....	39
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY.....	41
PRAMENY.....	41
LITERATURA.....	44
PŘÍLOHY.....	47
Příloha č. 1: Prezidentské pravomoci podle Ústav ČR a Maďarska.....	47
ABSTRAKT.....	49

ÚVOD

Ústavní nastavení systému určuje rámec fungování politické moci a k jejímu praktickému uplatňování leccos napoví, ovšem především každodenní politická činnost svými podmínkami formuje vztahy v politickém systému a stává se součástí politické kultury státu. Ani v jedné z analyzovaných postkomunistických zemí (České republice a Maďarsku) není proces demokratizace ještě plně završen, a proto je výzkum vzorců politického chování podstatný pro současný vývoj systému i jeho budoucí směřování. Problematika postavení hlavy státu a míry jejího reálného zapojení do politického systému země patří mezi jednu z klíčových oblastí zkoumání procesu demokratické konsolidace v současné střední Evropě. Cílem této bakalářské práce je proto komparativní zpracování ústavních pravomocí a reálného politického vlivu prezidentů České republiky a Maďarska od roku 1989¹ do současnosti. Zaměřuji se především na komparaci reálné moci a hledám příčiny její rozdílné míry uplatnění.

V práci chci prokázat následující hypotézy: Politický systém České republiky je formován tradičně silným politickým vlivem výrazných osobností prezidentů. V Maďarsku takováto tradice chybí, prezident se až na specifické výjimky drží ústavních pravidel a příliš aktivně ve státu nevystupuje.

Pro možnosti analytického zpracování obou případů využívám systémovou teorii Davida Eastona, zdůrazňující důležitost procesů jednání jednotlivých aktérů v interaktivním politickém systému nad jeho institucionálním nastavením. Výsledky zkoumání vztahu mezi ústavním rámcem a reálným výkonem pravomocí obou prezidentů posléze zapracovávám do komparativní části práce, ve které potvrzuji či vyvracím výše zmíněné hypotézy.

Téma postavení prezidentů České republiky a Maďarska je obsáhlé a mnohdy přesahující politickou sféru samotného úřadu. Je proto nutné v obou případech nejdříve oddělit odborně a seriózně pojednávající zdroje od bulvárních senzací politického i osobního charakteru a současně zjistit účelnost a relevanci vybraných materiálů. Ve své práci se snažím o zpracování širokého pohledu na prezidentské aktivity a z tohoto důvodu zkoumám velké množství nejen českých, ale i cizojazyčně psaných relevantních zdrojů. Pro účely výzkumu této práce existuje řada odborných knih, věnujících se přechodem

---

¹ Do roku 1993 se v českém případě přirozeně jedná o území současné České republiky.

k demokracii, charakteristice parlamentního režimu, jeho ústavně-politickému nastavení a samotnému postavení prezidenta uvnitř politického systému.²

Odborný přehled obecné teorie přechodů k demokracii a její aplikace na konkrétní země poskytuje publikace od Vladimíry Dvořákové a Jiřího Kunce *O přechodech k demokracii*. Publikace Attily Ágha *Political Problems of Transition in Eastern Europe* či Johna Fitzmaurice *Politics and Government in the Visegrad Countries: Poland, Hungary, the Czech Republic and Slovakia* představují jedny z mnoha porevolučně vydaných publikací, dotýkajících se specifickým způsobem různých témat postkomunistického vývoje střední a východní Evropy. Kniha Klause von Beymeho *Parliamentary Democracy. Democratization, Destabilization, Deconsolidation, 1789-1999* se zabývá komplexním pojmem parlamentní demokracie, zkoumá její vývoj, vymezuje jednotlivé druhy režimů a v neposlední řadě se věnuje vývoji postkomunistických zemí s podrobným výkladem postavení hlavy státu v kapitole *The Role of the Head of State in Relation to Parliament and Government*. Obsahově stručnější a více systematizující pohled na charakter režimu je předložen v publikaci Vojtěcha Šimíčka *Aktuální problémy parlamentarismu*. Přehled znění ústav jednotlivých států je zaznamenán Vladimírem Klokočkou v publikaci *Ústavy státu Evropské unie. Díl druhý*. Ústavní problematika je dále předmětem výzkumu Jiřího Kunce v publikaci s názvem *Demokracie a ústavnost*, Josefa Zimka v knize *Ústavnost a český ústavní vývoj* a Václava Pavlíčka a kol. ve sborníku *Transformace ústavních systémů zemí střední a východní Evropy*. Vývoj politického systému obou zemí a jeho současná struktura je podrobně popsána v obsahově si podobných publikacích Karla Vodičky a Ladislava Cabady *Politický systém České republiky*, Ladislava Cabady *Nové demokracie střední a východní Evropy: komparace politických systémů* a Michala Kubáta *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*.

Problematika role prezidenta České republiky je velice obsažně zpracována v souborných právnických publikacích *Výkonná moc v ústavním systému České republiky* Víta Hlouška a Vojtěcha Šimíčka a *Postavení prezidenta v ústavním systému ČR* Vojtěcha Šimíčka, věnujících se současně výkladu různých aspektů výkonu prezidentského úřadu. Monografie Brigity Chrastilové *Prezident republiky Václav Havel a jeho vliv na československý a český právní řád* se podrobným způsobem zabývá reálným vlivem

---

² Je nutné si uvědomit, že prezident je ve své podstatě součástí širšího politického celku a proto je vhodné do výzkumu zařadit v omezené míře také vývoj, charakteristiku a přehled relevantních ústavních institucí a aktérů uvnitř politického systému.

prezidenta na ústavně-politické nastavení státu. Rámec odborné literatury ve své práci doplňuji knižní publikací Václava Klause *Rok pátý: Václav Klaus 2007: [projevy – články – eseje]*, článku Václava Havla *Role českého prezidenta* a pro dokreslení jednotlivých politických událostí množstvím publicistických internetových článků.

Zkoumání postavení maďarského prezidenta je z důvodů téměř nulové míry reálné kontroverze tohoto politického aktéra a současně problematické jazykové dostupnosti materiálů méně vyhledávaným cílem samostatného odborného zpracování. Avšak není větším problémem získat relevantní a kvalitně zpracované informace o roli a významu maďarské hlavy státu z tématově širěji pojatých zdrojů, a to především odborných internetových článků jako např. *Presidents vs. Prime Ministers: Shaping Executive Authority in Eastern Europe* Thomase Baylise, *Measuring Presidentialism of Central and East European Countries* od André Krouwela, ale také knižních publikací jako *Government and Politics in Hungary* od Andrása Körösényiho či samostatné kapitole *Hungary. Political Transition and Executive Conflict: The Balance or Fragmentation of Power?* sborníku *Postcommunist Presidents* od Raye Tarase. Za mimořádně bohatý faktografický zdroj považuji maďarsky psanou diplomovou práci Kataliny Kiss, věnující se porovnání ústavního a reálného postavení prezidentů od pádu komunismu do současnosti. Z důvodu nutnosti větší orientace v každodenní politické činnosti prezidenta zpracovávám zejména slovenské a jiné zahraniční tiskové informace.

Pro účely využití systémové teorie ve své práci aplikuji poznatky z knihy Davida Eastona *A Framework for Political Analysis* a jeho odborného článku *An Approach to the Analysis of Political Systems*.

V první kapitole práce se zabývám představením a obecnou aplikací systémové teorie na režim parlamentní republiky a definuji postavení prezidenta uvnitř tohoto politického systému. Druhá kapitola pojednává o demokratických tradicích, povaze přechodu k demokracii a utváření porevolučního politického systému Československa, od r. 1993 již České republiky, s přihlédnutím ke zvláštní roli prvního prezidenta státu Václava Havla v procesu liberalizace režimu. Třetí část představuje strukturu současného politického systému ČR společně s ústavně-politickou definicí postavení hlavy státu uvnitř tohoto systému. Ve čtvrté kapitole zkoumám rozsah a povahu reálné politické moci prezidenta jako součásti interaktivního prostředí vzájemných vztahů relevantních aktérů (vztah k výkonné, zákonodárné a soudní moci). Analogicky postupuji v kapitolách pět,³

---

³ V této kapitole se zaměřuji na roli prvního porevolučního prezidenta Arpáda Göncze v utváření ústavně-politického systému.

šest a sedm, týkajících se maďarského prezidenta. Cílem zkoumání je snaha objevit vzorce prezidentského chování uvnitř každého specificky ústavně konstituovaného systému, které je pak možné v souladu s principy systémové teorie společně srovnávat v závěrečné osmé kapitole. Práce z důvodu předem zadaného cíle a rozsahu výzkumu záměrně opomíjí některá související témata jako např. politický vývoj obou zemí mezi lety 1948 (resp. 1949) -1989 a také nezahrnuje do výzkumu prezidentského postavení v systému analýzu vztahu prezidenta k nestátním aktérům.

1. SYSTÉMOVÁ TEORIE A JEJÍ APLIKACE NA POSTAVENÍ PREZIDENTA V PARLAMENTNÍM REŽIMU

Systemová teorie definuje politický systém jako jeden z mnoha specifických subsystémů dané společnosti. Přesněji se jedná o analytický systém vymezeného sociálního chování jedinců, tj. zkoumání jeho vlastností nepostihuje člověka jako celek, ale pouze vyčleňuje určitou část řetězce sociálního chování a vztahů.⁴ V této souvislosti „*lze hovořit o politickém systému i ve smyslu neorganizovaného politického chování.*“⁵ Rozhodující veličinou v politickém systému není institucionální struktura, ale vztahy mezi institucemi, resp. členy, podílejícími se na systémových procesech. Rámec institucí podléhá změnám, zapříčiněných *alokativním přerozdělováním hodnot* společenskými aktéry v systému. Instituce, představující jakýsi teoreticky vymezený hodnotový podklad, jsou nástroji těchto dynamických procesů a aktivit.⁶ Hlavní snahou se stává hledání stabilních vzorců sociálního chování v politické sféře.⁷

Parlamentní republika může představovat praktický příklad takového politického systému. V tomto systému je centrální institucí parlament. Princip dělby moci stanovuje, že zákonodárná, výkonná a soudní moc je od sebe vymezena, kontrolována, zároveň vhodně decentralizována.⁸ Státní hranice, vymežující teritorium republiky, jsou zároveň i hranicemi systémovými. Okolí systému⁹, stejně tak jako společnost uvnitř, má na chod systému přímý vliv. Okolní aktivita je trvalá a pro systém důležitá.¹⁰ Mechanismus systému je ovlivňován *vstupy* (požadavky a podpora) a *výstupy*, podněcujícími komunikací a formujícími vztahy jednak s okolím a jednak uvnitř samotného systému.¹¹ *Požadavky*, adresované občanskou společností systémovým autoritám, mohou být např. volání po řešení korupce ve vládě či požadavek přímé volby prezidenta. *Podpora* systému

⁴ EASTON, David: *A Framework for Political Analysis*. Englewood Cliffs, Prentice-Hall 1965, s. X.

⁵ ŘÍCHOVÁ, Blanka: *Přehled moderních politologických teorií*. Praha, Portál 2006, s. 52.

⁶ Podle Jamese P. Mc Gregora „*může ústava potenciálně ovlivnit chování v jakékoliv sféře, avšak žádná nedefinuje celkový obraz politického chování. Čas, místo a situace může i ve stejných výchozích podmínkách vést k odlišnému chování.*“ (Mc GREGOR, James P.: *Constitutional Factors in Post-Communist Central and Eastern Europe*. *Communist and Post-Communist Studies*, 29, 1996, č. 2, s. 149. (<http://scholar.google.com>))

⁷ Sociální chování členů partikulární společnosti je také ovlivněno tamější kulturou, která formuje jejich hodnoty, způsob komunikace a sebeprosazení. (EASTON, D.: *A Framework for Political Analysis*, s. 17.)

⁸ KROUWEL, André: *The Presidentialisation of East-Central European Countries* (prezentace). In: ECPR Joint Sessions Workshop on the Presidentialisation of Parliamentary democracies, Copenhagen, Denmark, April 14-19, 2000, s. 9. (<http://scholar.google.com>)

⁹ V tomto případě jini státní či nestátní aktéři, souborně mezinárodní systém.

¹⁰ EASTON, D.: *A Framework for Political Analysis*, s. 59.

¹¹ EASTON, D.: *An Approach to the Analysis of Political Systems*. *World Politics*, 9, April 1957, č. 3, s. 388. (<http://scholar.google.com>)

občany zajišťuje jeho legitimitu.¹² Výstupy jsou v konkrétní podobě např. různá administrativní či politická rozhodnutí státních autorit.¹³ Mohou fungovat pomocí *zpětné vazby* (např. parlamentní volby, referendum, průzkumy veřejného mínění) zároveň jako seberegulace systému. V ideálním systému parlamentní demokracie by výstupy měly adekvátně odrážet požadavky na systém kladené. Z různých příčin (přetížení na vstupu, špatná regulace toku požadavků, zhroucení procesu výstupů) v praktické politice může dojít ke vzniku různé míry napětí v systému.¹⁴ Snaha aktérů politického systému o seberegulaci ve smyslu strukturálních změn a cílů je optimálním řešením vážných krizových situací.¹⁵ V tomto ohledu je nutné objasnit především způsob formulace a výsledné realizace *alokativních procesů* v systému.¹⁶ Klíčové změny ve vzájemných *mocenských* vztazích mohou nastat mezi těmito třemi významnými pilíři parlamentní republiky: „*zákonodárné moci parlamentu, politické odpovědnosti vlády parlamentu, resp. sněmovně a „neutrálního“ postavení hlavy státu.*“¹⁷

Prezident parlamentní republiky představuje specifickou instituci a zároveň aktéra tohoto systému. Formálně akceptuje či podněcuje vstupy (jednání s představiteli ostatních států, vystoupení v parlamentu či zákonodárná iniciativa, aj.), podílí se na tvorbě výstupů (podepisování zákonů, jmenování soudců, aj.) a dostává se mu i zpětné vazby (setkání s občany, prezidentské volby). Prezident by měl zastávat především symbolickou roli neutrálního stabilizátora politického systému.¹⁸ V čase krize by měl prokázat schopnost situaci zvládnout. Jeho rada či přímé rozhodnutí by mělo uklidnit antagonické tendence navenek i vevnitř politického systému a naznačit či přímo navést na možná řešení nastalé situace. V praktické politice plně vzájemně provázaných a dynamických vztahů se často dostává pod vliv či naopak do sporu různých sociálních skupin či jednotlivých aktérů (občanských skupin, lobbyistů, politiků, aj.), které jeho politické jednání a rozhodování různým způsobem a mírou ovlivňují. Pro podporu své pozice v systému hledá spojení,

---

¹² ZIMEK, Josef: *Ústavnost a český ústavní vývoj*. Brno, Masarykova univerzita 2003, s. 7.

¹³ ŘÍCHOVÁ, B.: c. d., s. 57.

¹⁴ EASTON, D.: *An Approach to the Analysis of Political Systems*, s. 389.

¹⁵ EASTON, D.: *A Framework for Political Analysis*, s. 87.

¹⁶ EASTON, D.: *A Framework for Political Analysis*, s. 78.

¹⁷ KLOKOČKA, Vladimír: *Vývojové tendence evropského parlamentarismu*. In: *Aktuální problémy parlamentarismu*. Sborník příspěvků z konference. Sestavil Vojtěch Šimíček. Brno, Nadace Mezinárodní politologický ústav 1996, s. 12.

¹⁸ Prezident si „*zachovává politickou neodpovědnost a je oprávněn působit v oblastech zákonodárné, výkonné i soudní moci.*“ (HOLLANDER, Pavel: *Hlava státu v parlamentním systému*. In: *Aktuální problémy parlamentarismu*. Sborník příspěvků z konference. Sestavil Vojtěch Šimíček. Brno, Nadace Mezinárodní politologický ústav 1996, s. 19.)

často vytváří nadstranické neformální skupiny.¹⁹ Vědomě či nevědomě tak může jeho reálné chování překročit ústavní roli této instituce. Podle Thomase Baylise „*může být právě krize spojencem ambiciózního prezidenta.*“²⁰ Prezidentova osobnost a způsob vykonávání úřadu se tak v rámci specifického sociálního systému stává významnými aspekty formování nejen prezidentského úřadu, ale i politického systému jako celku, a to i v případě ústavně slabého postavení hlavy státu v parlamentním režimu.

Pro účely analytického výzkumu postavení prezidenta republiky v souvislosti s výkonem jeho reálných pravomocí v daném politickém systému země je nutné nejdříve vymezit prezidentskou instituci jako zkoumaný objekt v rámci systému, stanovit klíčové vztahy s jinými aktéry systému, určit míru jejich relevance a významu ve vztahu k prezidentskému úřadu. Do výzkumu je nutné zahrnout také studium vývoje tohoto úřadu a charakterizovat jeho současné politické směřování. Teprve pomocí porovnání ústavní role a reálných konkrétních sociálních vazeb s ostatními relevantními aktéry v systému je možné pochopit samotné prezidentské chování a jednání.²¹

---

¹⁹ BAYLIS, Thomas A.: *Presidents vs. Prime Ministers: Shaping Executive Authority in Eastern Europe.* World Politics, 48, April 1996, č. 3., s. 314. (<http://scholar.google.com>)

²⁰ Tamtéž, s. 312.

²¹ EASTON, D.: *A Framework for Political Analysis*, s. 45.

2. DEMOKRATICKÉ TRADICE POLITICKÉHO SYSTÉMU ČR, PŘECHOD K DEMOKRACII, POSTAVENÍ A ROLE PREZIDENTA

Budování tradic demokratického státu na území dnešní České republiky se zařazuje do období první Československé republiky, tj. 1918-1938. Mladé Československo postupně nahrazovalo předchozí ústavně-politické nastavení systému staré monarchie a současně se snažilo svou demokratickou vizi občanské společnosti obhájit také v evropském měřítku.²²

Podle Prozatímní ústavy parlamentní republiky z 13. listopadu 1918 bylo ústavní postavení prvního československého prezidenta poměrně slabé; nebylo mu přiznáno žádné právo výkonné moci a nemohl ani vystoupit v Revolučním národním shromáždění. Po její novelizaci dne 20. února 1920 došlo k souběžnému rozšíření prezidentských i vládních pravomocí; prezident mohl jmenovat členy vlády, získal právo svolání celé vlády či jednotlivých členů na poradu, mohl předsedat vládním jednáním²³ a ve vztahu k Národnímu shromáždění vydávat zprávu o stavu republiky či doporučovat přijetí různých státních opatření.²⁴ Hlava státu svolávala obě parlamentní sněmovny k řádným i mimořádným zasedáním, měla právo vrátit zákon s připomínkami k novému parlamentnímu projednání.²⁵ Byla volena Národním shromážděním na dobu sedmi let ze všech občanů volitelných do poslanecké sněmovny, dosahujících věku alespoň 35-ti let. Jmenovala „*vysokoškolské profesory, vyšší soudce, úředníky a důstojníky a rovněž udělovala penze z milosti, ovšem vždy pouze na návrh vlády.*“²⁶ Jako hlavní představitel výkonné moci československého národa zastával prezident funkci vrchního velitele obrany a zastupoval stát navenek.²⁷ Tomáš Garrigue Masaryk však představoval pro československý stát především důležitý morální a politický pilíř. Reálný vliv Hradu a Masarykova vize demokratické společnosti uvnitř státu a obrazu hrdého československého národa jako součásti mírumilovné kooperující Evropy navenek sjednocovala rozdílné politické proudy a současně výrazně formovala vládní vývoj.

---

²² WHITE, Stephen a kol.: *Developments in Central and East European Politics* 3. London, Palgrave Macmillan 2003, s. 124.

²³ *Správní vývoj ČSR; ústavní instituce*. In: JANÁK, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – DOBEŠ, Jan: *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. 2. vydání. Praha 2005, s. 342.

²⁴ Tamtéž, s. 338.

²⁵ Tamtéž, s. 340.

²⁶ Tamtéž, s. 342.

²⁷ Tamtéž.

Přechod k demokracii v roce 1989 představoval po dlouhém období nadvlády komunistického režimu další významný mezník v dějinách země. Veřejné vystoupení Občanského fóra na obranu nespokojené a aktivizující se společenské scény urychlilo kolaps slabého komunistického režimu a umožnilo otevřít politický systém novým možnostem vývoje.²⁸ Politická dohoda umírněných s reformátory zahájila etapu postupného budování dnešního ústavně-politického rámce.²⁹ Podle Jana Civína byla klíčová spolupráce Václava Havla a Mariána Čalfy, „*kdy Havel podpořil Čalfovu vládu národního porozumění a Čalfa na oplátku Havlovu kandidaturu na prezidenta republiky*“.³⁰

Proces přechodu k demokracii nabývá pro český národ vedle svého cíle ustanovení a stabilizace režimu současně také významnou symbolickou hodnotu.³¹ Stává se součástí národní historie, spojuje minulost a současnost a současně se stává akceptorem určitých prvků fungujících západních demokracií.³²

Václav Havel představoval pro společnost jako předseda širokého Občanského fóra a později jako prezident především morálního lídra národa. Tento obraz umocňovala prezentace Havla jako nadstranické osobnosti, prosazující *nepolitickou politiku*. Od počátku svého působení v politice se stal vlivnou a nadmíru váženou autoritou. Žádné závaznější politické rozhodnutí v období demokratického přechodu i po něm se neobešlo bez konzultace jeho osoby.³³ Václav Havel využil svého politického vlivu k vytvoření instituce Ústavního soudu, Senátu a krajské samosprávy.³⁴ Až do rozdělení federace bojoval za jednotu československého státu.³⁵ Na vnitropolitické scéně docházelo k častým

---

²⁸ DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra – KUNC, Jiří: *O přechodech k demokracii*. Praha, Sociologické nakladatelství 1994, s. 65.

²⁹ Je nutné připomenout, že z počátku, tj. mezi lety 1990-1992 se jednalo o legislativní snahy reformovat tehdejší Českou a Slovenskou Federativní Republiku. V tomto období byly současně přijaty nejdůležitější ústavní změny: odstranění ústavního principu socialismu a jeho nahrazení pluralitním parlamentním systémem vlády, zajišťující občanská a vlastnická práva. (BEYME, Klaus von: *Parliamentary Democracy. Democratization, Destabilization, Deconsolidation, 1789-1999*. New York, Palgrave Macmillan 2002, s. 195.)

³⁰ CIVÍN, Jan: *Rámcová charakteristika československé tranzice 1989-1990*. Středoevropské politické studie, zima 2004, <http://www.cepsr.com/> (8. 6. 2009)

³¹ FITZMAURICE, John: *Politics and Government in the Visegrad Countries: Poland, Hungary, The Czech Republic and Slovakia*. London, Macmillan Press 1998, s. 49.

³² GOETZ, Klaus H. - WOLLMANN, Hellmut: *Governmentalising Central Executives in Post-Communist Europe: A Four Country Comparison*. Journal of European Public Policy, 8:6, December, s. 872. (<http://scholar.google.com>)

³³ BAYLIS, T. A.: c. d., s. 314.

³⁴ FITZMAURICE, J.: c. d., s. 74.

³⁵ Tamtéž, s. 66.

sporům Havla s vládními kabinetem, především politikou premiéra Václava Klause.³⁶ V mezinárodním měřítku se Havel zasloužil o význačné uznání za prosazování zájmů a postavení České republiky, zejména ve vztazích s Evropskou unií a Spojenými státy americkými a obhajobu konceptu demokracie a lidských práv.³⁷

---

³⁶ Jak přiznává v dokumentu *Občan Havel* i sám bývalý prezident, jednalo se především o osobní a ideologické spory mezi oběma politiky. Už z počátku se s ODS neshodl např. v otázce postavení prezidenta v politickém systému. ODS prosazovala silné postavení premiéra, Václav Havel obhajoval myšlenku významnější role prezidenta. (KROUWEL, André: *Measuring Presidentialism of Central and East European Countries*. Working Papers Political Science, 2003, č. 2, s. 15. (<http://scholar.google.com>))

³⁷ FITZMAURICE, J.: c. d., s. 75.

3. POLITICKÝ SYSTÉM ČESKÉ REPUBLIKY, ÚSTAVNĚ-POLITICKÉ POSTAVENÍ PREZIDENTA

Rozpadem České a Slovenské Federativní republiky dne 1. ledna 1993 vznikl samostatný stát Česká republika. Ke stejnému datu nabyla účinnosti také Ústava ČR, schválena Českou národní radou již 16. prosince 1992. Dokument vychází z principu parlamentní zastupitelské demokracie s omezeným prostorem pro prvky přímé demokracie.³⁸

Centrálními ústavními orgány jsou prezident, vláda, Parlament a Ústavní soud.³⁹ Skutečným jádrem celého politického systému je přímo volený dvoukomorový Parlament České republiky, skládající se z Poslanecké sněmovny a Senátu.⁴⁰ Ostatní centrální složky jsou přímo či nepřímo od Parlamentu odvozeny a stejně tak i jejich legitimita.⁴¹ Dělbá moci se uskutečňuje pomocí přidělování specifických kompetencí zákonodárným, výkonným a soudním orgánům.⁴²

Podle Ústavy je hlavou státu prezident republiky. Je volen společným zasedáním obou komor Parlamentu ČR (čl. 54) na volební období pěti let (čl. 55), přičemž jeden kandidát nemůže být zvolen více než dvakrát za sebou. Kandidující osoba musí být volitelná do Senátu (tj. věková hranice 40 let, čl. 57). Prezidentská volba probíhá během posledních třiceti dní volebního období úřadujícího prezidenta.⁴³ Oprávnění navrhnout kandidáta má nejméně deset poslanců či senátorů.⁴⁴ V prvním kole volby je pro zvolení nutné dosáhnout nadpoloviční většiny všech hlasů v obou komorách. Pokud se tak nestane, následuje druhé či eventuálně třetí kolo volby. V případě nezvolení žádného z kandidátů se konají nové, opět tříkolové, volby.⁴⁵ Prezident se ujímá svého úřadu složením slibu prezidenta republiky do rukou předsedy Poslanecké sněmovny během společné schůze obou komor (čl. 59). V případě složení úřadu se tak děje také do rukou předsedy Poslanecké sněmovny (čl. 61).⁴⁶

³⁸ MRKLAS, Ladislav: *Česká republika*. In: *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Sestavil Michal Kubát. Praha, Eurolex Bohemia 2004, s. 95.

³⁹ VODIČKA, Karel: *Ústavní instituce a jejich funkce v politickém procesu*. In: *Politický systém České republiky*. Sestavili Karel Vodička a Ladislav Cabada. Praha, Portál 2003, s. 241.

⁴⁰ PAVLÍČEK, Václav: *Ústava České republiky*. In: *Demokracie a ústavnost*. Sestavil Jiří Kunc. Praha, Karolinum 1999, s. 170.

⁴¹ MRKLAS, L.: c. d., s. 96.

⁴² VODIČKA, K.: c. d.

⁴³ V případě náhlého uvolnění úřadu se koná do třiceti dnů (čl. 56).

⁴⁴ *Pražský hrad: Ústava ČR*, <http://www.hrad.cz/> (2. 12. 2008)

⁴⁵ VODIČKA, K.: c. d., s. 255-256.

⁴⁶ *Pražský hrad: Ústava ČR*, <http://www.hrad.cz/> (2. 12. 2008)

Pravomoci prezidenta republiky jsou definovány v Ústavě pod hlavou třetí o výkonné moci. Článek 62 obsahuje činnosti, ve kterých prezident republiky jedná převážně samostatně; v tomto smyslu je nezávislý na vládní moci. Jedná se o jmenování, odvolávání, přijímání demise předsedy a dalších členů vlády či vlády jako celku; svolávání zasedání nebo rozpouštění Poslanecké sněmovny; pověřování vlády, jejichž demisi prezident přijal nebo kterou odvolal, vykonáváním prozatímní funkce až do jmenování nového vládního tělesa; jmenování soudců, předsedy a místopředsedy Ústavního soudu; předsedy a místopředsedy Nejvyššího soudu; prezidenta a viceprezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu; členy Bankovní rady České národní banky; právo vrátit Parlamentu přijatý zákon s výjimkou zákona ústavního; podepisovat zákony; odpuštění či zmírňování trestů uložených soudem, nařizování nezahajování či přerušování trestních řízení a zahlazování odsouzení. Pravomoci prezidenta, uvedené ve článku 63 jsou již spolupodpisem vlády (předsedy či jím pověřeného člena vlády), tj. kontrasignací podmíněny: zastupování státu navenek; sjednávání, ratifikování mezinárodních smluv;⁴⁷ funkce velitele ozbrojených sil, přijímání vedoucích zastupitelských misí, vyhlášení voleb do Poslanecké sněmovny a Senátu, jmenování a povyšování generálů, propůjčování a udělování státních vyznamenání, jmenování soudců a udělování amnestie. Pokud tak stanoví zákon, přísluší prezidentovi vykonávat i pravomoci, které nejsou výslovně v ústavním zákonu uvedeny. Dle čl. 64 má prezident právo účastnit se schůzí obou komor Parlamentu, jejich výborů a komisí. K poslancům může promluvit kdykoliv si o to požádá. V neposlední řadě se může účastnit schůzí vlády, vyžádat si od ní nebo od jejich členů zprávy či projednávat otázky, patřící do vládní problematiky. Z výkonu funkce prezidentského úřadu není prezident odpovědný politicky, občanskoprávně, ani trestně (čl. 65).⁴⁸ Za rozhodnutí, týkající se čl. 63, odpovídá vláda.

Budování ústavního postavení prezidenta republiky se masarykovskou tradicí prezidentské pozice v systému se zbytky monarchistických výsad nechalo v mnohém inspirovat, zároveň se však od něj odlišuje.⁴⁹ Délka mandátu byla zkrácena ze sedmi na

---

⁴⁷ Tato pravomoc může být převedena na vládu či s jejím souhlasem na jednotlivé vládní členy. Prezidentské rozhodnutí z 28. 4. 1993 převedlo právo sjednávání většiny mezinárodních smluv na vládu a doposud nebylo zrušeno. (ŠTASTNÝ, Vít: *Prezident republiky a sjednávání a ratifikace mezinárodních smluv*. In: *Postavení prezidenta v ústavním systému ČR*. Sestavil Vojtěch Šimíček. Brno, Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav 2008, s. 218.)

⁴⁸ Ústava připouští pouze možnost stíhání pro velezradu. (ŠIMÍČEK, Vojtěch: *Neodpovědnost prezidenta a soudní přezkoumatelnost některých jeho aktů*. In: *Postavení prezidenta v ústavním systému ČR*. Sestavil Vojtěch Šimíček. Brno, Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav 2008, s. 162.)

⁴⁹ CHRASTILOVÁ, Brigita: *Prezident republiky Václav Havel a jeho vliv na československý a český právní řád*. Praha, ASPI 2003, s. 85.

pět let a zároveň došlo ke zvýšení hranice minimálního věku kandidáta ze 35 na 40 let. Kontrasignace, pokrývající v první československé republice všechny akty prezidenta, byla sice od 1. ledna 1993 obnovena, ne však ve své všeobecné podobě. Za pravomoci uvedené v článku 62 je prezident ze své činnosti odpovědný pro velezradu před Ústavním soudem. V této souvislosti došlo k posílení samostatného ústavního postavení ale i politické odpovědnosti prezidenta uvnitř politického systému. Ve skutečnosti však již „silná autorita meziválečných prezidentů T. G. Masaryka a Edvarda Beneše vedla k tomu, že nikdy nebyl odmítnut prezidentův akt odepřením kontrasignace.“⁵⁰

V polistopadové době reálnou podobu úřadu formoval svými názory a politickým vlivem Václav Havel⁵¹ a v současné době probíhá pod Václavem Klausem její další přeměna. Samotná Ústava ČR svými mnohdy příliš obecnými ustanoveními současně nabízí prostor pro aktivní mocenské balancování mezi jednotlivými ústavními činiteli,⁵² avšak „fungování soustavy vztahů mezi prezidentem, vládou a parlamentem předpokládá především akceptování pravidel demokratického ústavního systému, určitou úroveň politické kultury, politických stereotypů kooperace a rovněž racionální chování politiky a politiků.“⁵³

---

⁵⁰ KOUDELKA, Zdeněk: *Změny postavení prezidenta na Slovensku a v Čechách, na Moravě a Slezku*. In: *Transformace ústavních systémů zemí střední a východní Evropy*. Sborník příspěvků a statí z konference Praha 15.-16. 10. 1999, II. část. Sestavil Václav Pavlíček a kol. Praha, Právnická fakulta UK Praha, Katedra ústního práva 2000, s. 182.

⁵¹ KLÍMA, Karel.: *Prezident České republiky v komparativním pohledu (několik vybraných pohledů)*. In: *Postavení prezidenta v ústavním systému ČR*. Sestavil Vojtěch Šimíček. Brno, Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav 2008, s. 17.

⁵² *Osobnosti na ČT24: „Byl bych pro omezení pravomoci prezidenta,“ říká Vojtěch Cepl*. ČT24, 30. 1. 2008, <http://www.ct24.cz/> (2. 12. 2008)

⁵³ HOLLANDER, P.: c. d., s. 23.

4. REÁLNÝ VZTAH MEZI PREZIDENTEM ČR A TŘEMI PILÍŘI MOCI

4. 1. Prezident a moc výkonná

Prezident i vláda jsou oba součástí výkonné moci (Ústava ČR, Hlava třetí). Čl. 54 říká, že prezident je *hlavou výkonné moci*, zatímco čl. 67 tvrdí, že vláda je jejím *vrcholným orgánem*. Z těchto dvou hledisek nelze vztah mezi těmito dvěma ústavními činiteli přesně vymežit.⁵⁴ Podle představ Václava Havla by se český prezident „měl orientovat hlavně na věci zásadního dlouhodobého významu(...) a neměl by příliš vstupovat do každodenních a pomíjivých politických rozepří,(...) které přísluší řešit vládě, resp. stranám. Jeho kontakt s každodenní politikou by měl mít specifickou povahu (...) nenápadného moderátora politických jednání, příležitostného hledače konsensu, skrytého stimulantora, tvůrce prostoru dorozumění, určitého integrujícího činitele, cosi jako strážce politické kultury.“⁵⁵

Role *neutrálního*, nadstranického aktéra systému je umocněna samostatným výkonem ústavních pravomocí přímo souvisejících s vládní institucí, jako např. jmenování či odvolávání ministrů (na návrh předsedy vlády), výběr ministerského předsedy,⁵⁶ přijmutí demise vlády,⁵⁷ účastnění se zasedání vlády či aktivní projednávání vládních otázek s jejími členy.⁵⁸ Prezident má ve své funkci především přispívat ke stabilitě systému, není proto určen k provádění vládní politiky a zároveň *není nositelem vlastní politické linie*.⁵⁹ Prezident je ze své funkce odpovědný pouze v případě velezrady a

⁵⁴ VOSÁHLO, Jakub: ÚSTAVA: *Prezident v zahraniční politice*. Neviditelný pes, 22. 9. 2007, <http://neviditelnypes.lidovky.cz/> (2. 12. 2008)

⁵⁵ HAVEL, Václav: *Role českého prezidenta*, <http://old.hrad.cz/president/Havel/role.html> (2. 12. 2008)

⁵⁶ Podle čl. 62 Ústavy ČR může jako premiéra jmenovat kohokoli, ovšem dlouhodobější fungování vlády je podmíněno získáním důvěry Poslanecké sněmovny. Oba čeští prezidenti proto často využívali povolebních jednání („*politických sondáží*“) s představiteli parlamentních stran o možnostech vytvoření stabilní vládní koalice (KLIMEŠ, Daniel: *Jak příští prezident promění svůj úřad?* <http://mimochodem.info/> (2. 12. 2008).

⁵⁷ V české ústavě je stanoveno, za jakých okolností prezident musí přijmout demisi vlády, avšak ponechává mu prostor při demisi podané za jiných podmínek. Během vládní krize disponuje hlava státu poměrně širokým prostorem svých vlastních iniciativ. V případě první vládní krize na sklonku let 1997-1998 prezident Havel svzal premiéra Klause k odstoupení, ihned začal vést jednání o možných kandidátech na nového premiéra a o složení nové vlády. Nakonec potvrdil vládu Josefa Tošovského, složenou převážně z nestraníků. Během třetí vládní krize v roce 2005 prezident Klaus několikrát zopakoval svůj požadavek na ukončení krize, odmítl jmenovat menšinovou vládu, nepřijal demisi lidoveckých ministrů a naopak vyvíjel tlak na demisi vlády jako celku. (BRUNCLÍK, Miloš: *Role prezidenta při vládních krizích v ČR*. In: *Postavení hlavy státu v parlamentních a prezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*. Sestavili Miroslav Novák a Miloš Brunclík. Praha, Dokořán 2008, s. 289.)

⁵⁸ KLÍMA, K.: c. d., s. 19.

⁵⁹ V této souvislosti byl Václav Havel často obviňován z neochoty akceptovat postavení ČSSD a jejího tehdejšího předsedu Miloše Zemana v politickém systému země. Nadstranickost Havla mnohdy kolidovala

za všechna jeho kontrasignovaná rozhodnutí odpovídá vláda.⁶⁰ V souladu se zásadami právního státu je řečeno, že státní orgány mohou jen to, co je jim výslovně dovoleno.⁶¹ Avšak „stanoví – li tak zákon, přísluší prezidentovi republiky vykonávat i pravomoci, které nejsou výslovně v ústavním zákoně uvedeny.“⁶² Spor o rozsah kompetencí může být konečně řešen také před Ústavním soudem.⁶³ Tato celkově spíše nejasná ústavní definice prezidentského postavení na poli praktického mocenského vykonávání politiky přispívá ke vzniku napětí mezi vládou a prezidentem ve formě četných sporů ohledně práva prerogativy, týkající se jmenování významných ústavních činitelů, otázek mezinárodní politiky či obecných neshod u jiných rozhodnutí, vyžadujících kontrasignaci.⁶⁴

Zůstává například otázkou, je-li povinností či pouze právem prezidenta souhlasit s návrhem vlády na jmenování soudců či návrhem premiéra na jmenování ostatních členů vlády. Z důvodu možného střetu zájmů Václav Klaus v říjnu 2005 odmítl jmenovat Davida Ratha ministrem zdravotnictví nově sestavené vlády. Dosazení do funkce proběhlo až po rezignaci Ratha na funkci předsedy České lékařské komory.⁶⁵ Prvotní otálení Klause se jmenováním Karla Schwarzenberga ministrem zahraničí v prosinci 2006 bylo hlavou státu odůvodněno obavou z nedostatečné míry stability takové vlády, která by byla složena z *přeběhlíků* a současně kontroverzní osobnosti samotného kandidáta.⁶⁶ V obou případech jednal prezident podle svých slov především v zájmu zachování ústavních pravidel, avšak vždy je možné se domnívat, že k jeho rozhodnutí jistou měrou přispěla i osobní antipatie k samotným kandidátům.

---

s mocí velkých politických stran jako je ČSSD nebo ODS. Václav Klaus je často kritizován za vládní neloajlnost a neochotu naslouchat. Bývá vnímán jako zpátečnický a populistický prezident. (BEYME, K.: c. d., s. 130.)

⁶⁰ WINTR, Jan: *Prezident republiky jako reprezentant státu, garant řádu a moderátor politických sporů*. In: *Postavení prezidenta v ústavním systému ČR*. Sestavil Vojtěch Šimíček. Brno, Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav 2008, s. 25.

⁶¹ PAVLÍČEK, Václav: *Prerogativy nebo správní akty prezidenta republiky?* In: *Postavení prezidenta v ústavním systému ČR*. Sestavil Vojtěch Šimíček. Brno, Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav 2008, s. 132.

⁶² Tato jiná rozhodnutí, spadající pod čl. 63, musejí být podle ústavy také kontrasignována.

⁶³ RYCHETSKÝ, Pavel: *Soudní přezkum aktů prezidenta republiky*. In: *Postavení prezidenta v ústavním systému ČR*. Sestavil Vojtěch Šimíček. Brno, Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav 2008, s. 152-153.

⁶⁴ BAYLIS, T. A.: c. d., s. 301.

⁶⁵ KOUDELKA, Zdeněk: *Vztah prezidenta a vlády v oblasti jmenování*. In: *Postavení prezidenta v ústavním systému ČR*. Sestavil Vojtěch Šimíček. Brno, Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav 2008, s. 173.

⁶⁶ Klausovi nejvíce vadila možnost ohrožení křehkých vztahů s Rakouskem po jmenování Karla Schwarzenberga šéfem české diplomacie. (*Takovou vládu nechci, odmítl Klaus Topolánka*. IDNES, 21. 12. 2006, <http://zpravy.idnes.cz/> (3. 6. 2009)

Státní politika je reálně formována činností jednotlivých, ale navzájem provázaných státních orgánů.⁶⁷ Na řadu v reálné politické situaci často přichází nutnost dvou i vícestranného konsensu. Ta je především v otázce mezinárodních vztahů mnohdy velice složitá. Podle čl. 63 Ústavy ČR prezident republiky *zastupuje* stát navenek, sjednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy. Tyto pravomoci může přenést na vládu, avšak v případě samostatného prezidentského rozhodnutí je vždy nutná vládní kontrasignace.⁶⁸ Prezident *nemůže být hlavním určujícím prvkem zahraniční politiky*, měl by spíše zastupovat zájmy České republiky v souladu s vládní politikou.⁶⁹ Reálné sklony obou prezidentů prosazovat své osobní názory bez ohledu na stávající politickou konstelaci proto do politického systému často vnášejí neklid a známky nestability.⁷⁰ Prezidentské projevy v zahraničí, byť nejsou právně závazné, mohou modifikovat celkový obraz zahraniční politiky státu. Problém nedostatečné komunikace, nepochopení či přímo absence snahy o konsensus mezi vládou a prezidentem se odráží v mnoha nedávných i současných sporech, poškozujících postavení republiky v zahraničí.⁷¹

Obecně lze říci, že aktivismus prezidenta je ovlivněn typem pravomoci, kterou vykonává. Na jedné straně u *garančních* či *moderačních* aktů, odůvodňujících jeho svébytné postavení v systému, může být prezident velmi aktivní. Na druhé straně v případě *reprezentačních* rozhodnutí, obvykle kontrasignovaných, by hlavní roli měla hrát vláda. Avšak přes toto velmi obecné rozdělení a především v otázkách možného překročení ústavních pravomocí prezidentem, je nutné v první řadě upřednostnit princip zachování „*silného garančního (případně vyvažovacího) rozměru daného rozhodnutí.*“⁷²

---

⁶⁷ FILIP, Jan: *Aktuální ústavněprávní otázky výkonné moci v ČR*. In: *Postavení prezidenta v ústavním systému ČR*. Sestavil Vojtěch Šimíček. Brno, Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav 2008, s. 216.

⁶⁸ BRUNCLÍK, Miloš: *Spory o zahraniční politiku ČR: prezident vs. premiér*. In: *Postavení hlavy státu v parlamentních a prezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*. Sestavili Miroslav Novák a Miloš Brunclík. Praha, Dokořán 2008, s. 311.

⁶⁹ MLSNA, Petr: *Ústavní aspekty zastupování ČR navenek prezidentem republiky*. In: *Postavení prezidenta v ústavním systému ČR*. Sestavil Vojtěch Šimíček. Brno, Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav 2008, s. 192.

⁷⁰ HLOUŠEK, Vít: *Přímá volba prezidenta: český kontext*. In: *Politický systém České republiky*. Sestavili Karel Vodička a Ladislav Cabada. Praha, Portál 2003, s. 267.

⁷¹ Výčet těchto sporů by byl velice dlouhý, za zmínku stojí např. Havlovo veřejné podpoření postupu NATO ve vztahu k Jugoslávii a současně kritika jeho postoje vládou z dubna 1999, Klausovo zpochybnění myšlenky Společné zahraniční politiky při podpisu přístupové smlouvy do EU v dubnu 2003, Klausův nesouhlas s vládní omluvou Sudetským Němcům ze srpna 2005 či současný spor ohledně ratifikace Lisabonské smlouvy. (BRUNCLÍK, M.: *Spory o zahraniční politiku ČR: prezident vs. premiér*, s. 312-318.)

⁷² RYCHETSKÝ, P.: c. d.

4. 2. Prezident a moc zákonodárná

Ve vztahu k Parlamentu ČR disponuje prezident *kontrolní a zákonodárnou* činností. Ač volen oběma jeho komorami, prezident není Parlamentu politicky odpovědný za svou činnost a dokonce může toto těleso za určitých podmínek rozpustit.⁷³ Prezident republiky má právo vracet Poslanecké sněmovně přijatý zákon s výjimkou zákona ústavního (*suspensivní veto*), podepisovat zákony spolu s předsedou Poslanecké sněmovny a předsedou vlády a také právo podat Ústavnímu soudu návrh na zrušení zákona nebo jeho jednotlivých ustanovení, jsou-li podle jeho názoru v rozporu s ústavním pořádkem.⁷⁴

Prezident nemá zákonodárnou iniciativu, avšak veto je možností, jak vyjádřit svoji představu o zásadních politických otázkách. Možnost jeho přehlasování potvrzuje legitimní převahu Parlamentu v systému země. Symbolický nesouhlas prezidenta s přehlasovaným zákonem je možné vyjádřit jeho nepodepsáním. Prezidentská veta je nutné vnímat především jako „*hodnotové posouzení morální autority státu*“⁷⁵, které zároveň ukazuje na schopnost *vyvažování* politických rozhodnutí ve státě, ne však jejich *nahrazování*.⁷⁶ Prezident se také může účastnit schůzí obou komor, jejich výborů a komisí s možností předstoupit kdykoliv o to prezident požádá. Především Václav Havel této možnosti často využíval a jeho projevy se staly „*diskutovanými politickými událostmi*“.⁷⁷

---

⁷³ Podle čl. 35 tak prezident může učinit pokud; Poslanecká sněmovna nevyslovila důvěru nově jmenované vládě, jejíž předseda byl prezidentem republiky jmenován na návrh předsedy Poslanecké sněmovny; Poslanecká sněmovna se neusnese do tří měsíců o vládním návrhu zákona, s jehož projednáním spojila vláda otázku důvěry; zasedání Poslanecké sněmovny bylo přerušeno po dobu delší, než je přípustné; Poslanecká sněmovna nebyla po dobu delší tří měsíců způsobilá se usnášet, ačkoliv nebylo její zasedání přerušeno a ačkoliv byla v té době opakovaně svolána ke schůzi. (*Pražský hrad: Ústava ČR*, <http://www.hrad.cz/> (2. 12. 2008)

⁷⁴ KYSELA, Jan: *Výkonná moc jako objekt změn Ústavy ČR*. In: *Výkonná moc v ústavním systému České republiky*. Sestavili Vít Hloušek a Vojtěch Šimíček: Brno, Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav 2004, s. 59.

⁷⁵ WINTR, J.: c. d., s. 29.

⁷⁶ V této souvislosti však Jiří Pehe vyjadřuje svou obavu z postavení prezidenta jako jakési další komory parlamentu a upozorňuje primárně na kontrolní roli Senátu v zákonodárném procesu. (PEHE, Jiří: *Prezidentova veta jako nástroj politického boje*. LTN, <http://www.literarky.cz/> (3. 6. 2008). Erik Tabery poukazuje na enormní zvýšení podaných vet: „*to (myšleno počet vet) co Václavu Havlovi trvalo osm let, stihl Václav Klaus za tři roky. Přitom když v roce 2001 Havel vrátil poslancům zákon o obchvatu Plzně, Klaus prohlásil: „Prezident by měl veta používat jako šafránu – jednou za desetiletí a ne aby se o to pokusil několikrát za týden. Považuji to za pošlapání základních prvků parlamentní demokracie.*“ (TABERY, Erik: *Klaus zavádí prezidentský systém*. Aktuálně.cz, 3. 4. 2006, <http://aktualne.centrum.cz/> (3. 6. 2009)

⁷⁷ VODIČKA, K.: c. d., s. 258.

Naproti tomu prezidentská veta Václava Klause spolu s obsahem jejich komentářů bývají často negativně označovány jako nástroje politického boje prezidenta s parlamentem.⁷⁸

Senát a prezident jsou často zmiňováni jako „*demokratické pojistky avšak nikoliv jako nepřekonatelné překážky*“ vůči sněmovní většině.⁷⁹ Václav Klaus tuto skutečnost potvrzuje a zdůrazňuje důležitost „*setkávání (prezidenta) se senátory (...), jejich účasti při prezidentských návštěvách jednotlivých regionů a myšlenky přizvání zástupce do prezidentské delegace při státních návštěvách zahraničí.*“⁸⁰

Využívání možnosti nejmenovat funkcionáře, navržené Poslaneckou sněmovnou, znovu potvrzuje rozsah reálné moci prezidenta i sílu jeho slova v celém vnitropolitickém systému. Příkladem může být odmítnutí Václava Havla jmenovat viceprezidentem Nejvyššího kontrolního úřadu Františka Brožíka i jeho prezidenta Lubomíra Voleníka z důvodu čekání na návrh nově zvolené Poslanecké sněmovny v roce 2002.⁸¹ I v tomto rozhodování ve vztahu k moci zákonodárné však platí nutnost prezidenta jednat v souladu se záměrem směřujícím v první řadě ku prospěchu politického vývoje země.

4. 3. Prezident a moc soudní

V oblasti justice bývá prezident považován za *strážce ústavy*. Je v jeho kompetenci udílet milosti, vyhlášovat amnestie, zastavit trestní řízení či vydávat podmínky k ústavnímu přezkoumávání právních aktů.⁸² Jmenování soudců zajišťuje nezávislost soudní moci na vládě a Parlamentu.⁸³ Na tomto místě lze mluvit o pozůstatcích monarchistických prvků hlavy státu.⁸⁴ V případě kontrasignace se opět objevuje otázka možnosti prezidentského odmítnutí jmenovat navržené kandidáty do funkcí. Poté, co prezident Klaus odmítl jmenovat některé justiční čekatele do funkce soudců, se na toto téma rozvinula široká diskuse. I zde platí, že hlava státu by měla *respektovat ustanovení* a uchazeče jmenovat, ovšem tuto skutečnost nelze prohlásit za prezidentskou povinnost.⁸⁵

---

⁷⁸ TABERY, Erik: *Klaus zavádí prezidentský systém*. Aktuálně.cz, 3. 4. 2006, <http://aktualne.centrum.cz/> (3. 6. 2009)

⁷⁹ WINTR, J.: c. d.

⁸⁰ KLAUS, Václav: *Rok pátý: Václav Klaus 2007: [projevy – články – eseje]*. Praha, Knížní klub 2008, s. 19.

⁸¹ KOUDELKA, Z.: *Vztah prezidenta a vlády v oblasti jmenování*, s. 175.

⁸² PEHE, Jiří: *Postavení prezidenta, jeho pravomoce*, <http://www.pehe.cz/> (2. 12. 2008)

⁸³ PEHE, Jiří: *Mýtus slabého prezidenta*, <http://www.pehe.cz/> (2. 12. 2008)

⁸⁴ PEHE, Jiří: *O prezidentech a prezidentství*, <http://www.pehe.cz/> (2. 12. 2008)

⁸⁵ SLÁDEČEK, Vladimír: *Prezident republiky a soudní moc: Ustanovování soudců*. In: *Postavení prezidenta v ústavním systému ČR*. Sestavil Vojtěch Šimíček. Brno, Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav 2008, s. 112.

V souvislosti s rozsáhlými pravomocemi hlavy státu v oblasti soudnictví je účelné se zeptat, zda-li mají soudy právo soudit prezidentské akty. Podle Ústavy ČR je sice prezident trestně neodpovědný ze své funkce avšak v případě politického rozhodování o kompetenčních sporech či z důvodu ochrany práv subjektivních či veřejných objektů je možné se případem soudně zabývat.⁸⁶

---

⁸⁶ ŠIMÍČEK, V.: c. d., s. 167.

5. DEMOKRATICKÉ TRADICE POLITICKÉHO SYSTÉMU MAĎARSKA, PŘECHOD K DEMOKRACII, POSTAVENÍ A ROLE PREZIDENTA

Maďarsko jako novodobý samostatný stát vzniklo současně s koncem první světové války jako jeden z nástupnických států staré rakousko-uherské monarchie. Jeho obtížné poválečné zahraniční postavení výrazně přispělo ke směru vnitrostranického vývoje a v podstatě předurčilo brzkou deformaci nastalého křehkého republikánského režimu.⁸⁷ V březnu 1919 došlo k ustanovení komunistické Maďarské republiky rad, která v srpnu téhož roku padla. O rok později v březnu 1920 maďarské Národní shromáždění vyhlásilo konstituční monarchii. Místo krále však nebylo obsazeno, v čele státu stál a autoritativně vládl 24 let regent Miklós Horthy. Vývoj maďarského království byl přerušen přímou fašistickou okupací 1944-1945 a definitivně ukončen roku 1946. Dne 31. 1. 1946 byla vyhlášena republika, po vítězství Maďarské lidové fronty v parlamentních volbách v srpnu 1949 došlo k vyhlášení Maďarské lidové republiky s diktaturou proletariátu a přijetí nové ústavy.⁸⁸

Prvním prezidentem se na krátkou dobu od ledna do března 1919 stal Mihály Károlyi. Bohužel tento politik býval často považován za člověka neschopného vést poválečný stát. Vládní kabinet připomínal spíše debatní klub a z vedených diskuzí nebyla přijata téměř žádná konstruktivní rozhodnutí. Károlyi neuměl vládnout; nakonec pod tlakem nově vzniklé aliance bývalých Károlyiho vládních spojenců v Národní radě sociálních demokratů s komunisty rezignoval. Jeho odchod do exilu symbolicky ukončil krátké trvání nechtěné demokracie ve státě.⁸⁹

Přechod k demokracii byl mezníkem, oddělující historii autoritativních a totalitních režimů Maďarska dvacátého století od dnešního vývoje konsolidace jeho demokratického režimu. Tento *sjednaný přechod* byl vedený politickými a občanskými elitami. Jednání u kulatého stolu od června do září 1989 mezi vládou MSZMP, tzv. opozičním stolem (členy byly mj. FIDESZ, MDF a SZDSZ) a tzv. třetí stranou (odborné, společenské organizace, aj.) znamenala především uznání legitimacy všech zúčastněných

---

⁸⁷ Jednalo se zejména o tzv. syndrom Trianonské mírové smlouvy, podle které poválečné Maďarsko přišlo o více než 2/3 území a obyvatel. (BERNSTEIN, Richard: *East on the Danube: Hungary 's Tragic Century*. The New York Times, 9. 8. 2003, <http://www.nytimes.com/2003/08/09/world/> (6. 6. 2009)

⁸⁸ PRAŽÁK, Richard a kol.: *Dějiny Maďarska*. Brno, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta 1993, s. 278.

⁸⁹ LEÓN-BORJA, Lajos Szászdi: *Count Károlyi 's Policies led to the Destruction of Hungary*. Hungarian Resources Online, 30. 12. 2003, <http://hungaria.org/> (4. 6. 2009)

stran.⁹⁰ Režim byl v podstatě liberalizován zevnitř,⁹¹ nedošlo k prvotnímu podnětu, vycházejícímu z ulic.⁹² „Parlament, který přijímal tyto zákony, prošel výraznými změnami a nelze jej ztotožňovat s parlamentem zvoleným v roce 1985. Stal se politickým představitelem a reprezentantem a tyto, jím provedené změny, vyzněly v prospěch nového řádu.“⁹³

Podle výsledku parlamentních voleb byl předsedou parlamentu a současně dočasným prezidentem zvolen Árpád Göncz. Obsahem dohod u kulatého stolu byla i původní úmluva o přímé volbě hlavy státu v době před prvními parlamentními volbami.⁹⁴ Nakonec podle rozhodnutí lidového referenda, vyvolaného opozičními politickými stranami, došlo k časovému posunutí prezidentských voleb. Ústavní novela z června 1990 obnovila „v souladu se zákonem I. z roku 1946 postavení prezidenta republiky. Na jejím základě prezidenta jmenuje parlament na dobu pěti let. Funkci prezidenta podle politické dohody vykonává představitel nejsilnější opoziční strany.“⁹⁵ Protože druhé lidové hlasování o volbě prezidenta bylo neplatné, parlament 3. 8. 1990 zvolil prezidentem jednotného kandidáta opozice Arpáda Göncze.⁹⁶

Obsazení prezidentského úřadu bylo produktem politické dohody mezi MDF a SZDSZ. Árpád Göncz byl sice vysoce váženou osobou v literárních kruzích a mezi veterány revoluce 1956, zato však nedisponoval žádnou politickou vahou. Nepatřil ani mezi jádro SZDSZ. Byl vybrán z důvodu jeho významné role v revoluci 1956 a pevným osobním vazbám k nastávajícímu premiérovi Józsefu Antalovi.⁹⁷ Göncz byl nominován jako všem přijatelná politická protiváha vládě pod většinou MDF během prvního období

---

⁹⁰ WHITE, S.: c. d., s. 99.

⁹¹ „Již v roce 1987 byly přijaty dva parlamentní zákony X. a XI., které položily základy parlamentní formě vlády. Následující rok 1988 můžeme nazvat rokem občanské společnosti a boje za legalizaci systému více politických stran. V roce 1989 nazrály v Maďarsku historické podmínky k ústavním změnám. Neméthova vláda proto připravila plán budoucích ústavních změn.“ (KUKORELLI, István: *Charakteristika ústavních změn v Maďarské republice*. In: *Transformace ústavních systémů zemí střední a východní Evropy*. Sborník příspěvků a statí z konference Praha 15.-16. 10. 1999, I. část. Sestavil Václav Pavlíček a kol. Praha, Právnická fakulta UK Praha, Katedra ústního práva 1999, s. 140)

⁹² KÖRÖSÉNYI, András: *Government and Politics in Hungary*. Central European University Press, New York 1999, s. 23.

⁹³ Tamtéž, s. 143.

⁹⁴ Zatímco vytvoření semi-prezidentského systému bylo podporováno komunisty, liberální opozice prosazovala čistě parlamentní systém s ústavně slabým prezidentem. Komunističtí představitelé doufali ve vítězství oblíbeného reformního komunisty Imreho Pozsgaya, naproti tomu opozici scházela vhodná národně uznávaná persona. (KÖRÖSÉNYI, A.: c. d., s. 276.)

⁹⁵ Prezidentova práva byla oproti Ústavě z října 1989 mírně posílena a rozšířena (oblast velitele vrchních sil, omezená pravomoc jmenovat a rozpouštět parlament).

⁹⁶ ÁGH, Attila: *Political Problems of Transition in Eastern Europe*. Budapest, Budapest University of Economic Sciences – International Studies Center 1993, s. 292.

⁹⁷ Tamtéž, s. 280.

parlamentu.⁹⁸ V této souvislosti a pod vlivem postupně se tvořících politických pravidel a vzorců chování maďarský prezident ve svém prvním volebním období, tj. 1990-1995 často užíval až příliš širokou interpretaci svých ústavních pravomocí, např. v oblastech zahraniční reprezentace státu, pravomocí velitele ozbrojených sil, intervence v domácích záležitostech (politické proslovy, debaty) a jmenování navržených kandidátů do ministerských funkcí. Výsledkem mocenského balancování bylo postupné prosazování středně silného prezidentského vzorce chování se zejména symbolickými a reprezentačními pravomocemi. K tomuto směřování výrazně napomohla aktivita opozičních stran a vlivných představitelů médií.⁹⁹

---

⁹⁸ O'NEIL, Patrick H.: *Revolution from within: Institutional Analysis, Transitions from Authoritarianism, and the Case of Hungary*. *World Politics*, 48, July 1996, č. 4, s. 603. (<http://scholar.google.com>)

⁹⁹ ÁGH, A.: *Political Problems of Transition in Eastern Europe*, s. 293.

6. POLITICKÝ SYSTÉM MAĎARSKÉ REPUBLIKY, ÚSTAVNĚ-POLITICKÉ POSTAVENÍ PREZIDENTA

23. října 1989, v den výročí povstání z roku 1956, došlo k vyhlášení Maďarské republiky. Současně v ten samý den byla přijata Ústava státu, představující rozsáhlou novelizaci komunistické ústavy z roku 1949.¹⁰⁰ Podle ústavního textu je Maďarsko republikou (čl. 1) a demokratickým právním státem (čl. 2) s prvořadým úkolem dodržování a ochrany základních lidských práv (čl. 8.).¹⁰¹ Reálné obnovení demokracie v Maďarsku potvrdilo vítězství liberální MDF v prvních demokratických parlamentních volbách na jaře 1990.¹⁰² Vláda Józsefa Antalla kladla důraz především na národní zájmy, obnovující tradiční demokratické a křesťanské hodnoty.¹⁰³

Hlavními ústavními orgány parlamentního režimu jsou prezident, vláda, jednokomorové Národní shromáždění a Ústavní soud. Nejvyšší orgán státní moci představuje parlamentní Národní shromáždění, ostatní složky moci jsou od něj přímo odvozeny, stejně tak jejich legitimita. I parlament však reprezentuje jen jeden z pilířů státu, „jehož principy a pravidly je vymezen a také omezen“.¹⁰⁴ Druhou ústavní novelou z roku 1990 byl změněn systém vlády a zavedena kancléřská demokracie, jejíž podstatou je posílení pozice vlády vůči parlamentu skrze institut vyjádření konstruktivního veta.¹⁰⁵

Podle čl. 29 Hlavy III. Ústavy je hlavou státu v Maďarsku prezident republiky. Kandidovat na tento post může každý občan Maďarské republiky ve věku minimálně 35 let, mající volební právo (čl. 29/A). Prezident je volen Parlamentem na dobu 5 let, přičemž do úřadu může být opětovně zvolen pouze jednou. Volbě předchází kandidatura. Volba prezidenta je tajná. V prvním kole se stává prezidentem kandidát, který získal 2/3 podporu většiny poslanců. Pokud nikdo z nominovaných tento práh nepřekročí, koná se druhé kolo hlasování, ve kterém je ke zvolení opět nutné obdržet 2/3 poslaneckou většinu. Pokud není ani v druhém kole zvolen prezident, koná se kolo třetí, do kterého postupují

---

¹⁰⁰ Od počátku ústavních změn se počítalo s vytvořením nové Ústavy, k tomu především kvůli pozdější absenci širšího politického konsenzu parlamentních stran nedošlo. (HRDLIČKOVÁ, Blanka: *Maďarsko: Pravicové reformy pod taktovkou socialistů*. In: *Nové demokracie střední a východní Evropy: komparace politických systémů*. Sestavil Ladislav Cabada. *Oeconomica*, Praha 2008, s. 73.)

¹⁰¹ BENDA, Lukáš: *Maďarsko*. In: *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Sestavil Michal Kubát. Praha, Eurolex Bohemia 2004, s. 219.

¹⁰² WHITE, S.: c. d., s. 99.

¹⁰³ ÁGH, Attila: *Early Consolidation and Performance Crisis: The Majoritarian-Consensus Democracy Debate in Hungary*. *West European Politics*, 24, 2001, č. 3, s. 101. (<http://scholar.google.com>)

¹⁰⁴ KLOKOČKA, Vladimír: *Vývojové tendence evropského parlamentarismu*. In: *Aktuální problémy parlamentarismu*. Sborník příspěvků z konference. Sestavil Vojtěch Šimíček. Brno, Nadace Mezinárodní politologický ústav 1996, s. 10.

¹⁰⁵ KUKORELLI, I.: c. d., s. 146.

pouze dva kandidáti, kteří získali ve druhém kole nejvíc hlasů. V tomto kole je zvolen prezidentem ten, kdo bez ohledu na počet hlasujících získá nejvíc hlasů (29/B). Prezidentská volba probíhá nejméně 30 dnů před uplynutím mandátu předchozího prezidenta. Pokud končí jeho mandát předčasně, pak během 30 dnů po ukončení výkonu funkce. Den volby je stanoven předsedou Parlamentu (29/C). Prezident je podmíněn před nástupem do funkce složit slib před Parlamentem. V případě složení úřadu se tak děje do rukou předsedy Parlamentu, na něhož pak také přechází omezené vykonávání prezidentských pravomocí (29/E).

Úřad prezidenta je neslučitelný s jakýmkoliv jiným státním, společenským a politickým úřadem nebo mandátem. Prezident republiky nesmí vykonávat žádnou jinou výdělečnou činnost a nesmí s výjimkou činnosti pod ochranou autorského práva za svou ostatní činnost přijmout žádnou odměnu (30).

Maďarský prezident podle čl. 30/A zastupuje stát, vypisuje všeobecné volby poslanců Parlamentu, představitelů komunálních samospráv a starostů, stanoví den voleb do Evropského parlamentu a konání celostátního referenda, může se účastnit schůzí Parlamentu a jeho výborů s právem na udělení slova, může Parlamentu předkládat návrh na opatření, může navrhnout konání referenda. Ve všech těchto jmenovaných oblastech jedná prezident samostatně, v následujícím výčtu pravomocí je pro jejich ústavní platnost nezbytná kontrasignace ministerského předsedy nebo příslušného ministra. Prezident tedy nadále uzavírá jménem republiky mezinárodní smlouvy¹⁰⁶, přijímá a pověřuje velvyslance a vyslance, jmenuje a zprošťuje funkce státní sekretáře, na návrh osob nebo orgánů jmenuje a zprošťuje funkce prezidenta a viceprezidenty Maďarské národní banky, univerzitní rektory a profesory, jmenuje a povyšuje generály a potvrzuje prezidenta Maďarské akademie věd. Stejně tak propůjčuje zákonem stanovené tituly, řády a vyznamenání. Prezident má právo udělovat milost, rozhodovat ve věcech státního občanství a rozhodovat ve všech záležitostech, které mu svěřuje zvláštní zákon.

O případné neslučitelnost úřadu rozhoduje Parlament (31). Ve svém úřadě užívá hlava státu imunitu. Může však být zbavena svého úřadu, jestliže během jeho výkonu úmyslně poruší ústavu nebo zákon. K zahájení řízení ke zjištění odpovědnosti prezidenta

---

¹⁰⁶ Spadá-li předmět smlouvy do působnosti zákonodárství, vyžaduje uzavření smlouvy předchozí souhlas Parlamentu.

za porušení zákona nebo ústavy může požádat pětina poslanců Parlamentu. Posouzení přísluší do pravomoci Ústavního soudu (31/A.).¹⁰⁷

Vzhledem k povaze politického systému a postavení vlády v něm prezident zastává spíše reprezentativní funkci, *vyjadřující* podle čl. 29 *jednotu národa a bdící nad demokratickou povahou činnosti státu*. Jeho ústavní pravomoc se zvyšuje v případě výjimečného stavu; předsedá Radě obrany státu a v případě nemožnosti zasedání parlamentu jako vrchní velitel ozbrojených sil rozhoduje o nasazení ozbrojených sil.¹⁰⁸

Do současné doby tuto funkci postupně zastávali tři významné osobnosti,¹⁰⁹ spisovatel a překladatel Árpád Göncz, nestraník Ferenc Mádl a nyní je maďarským prezidentem také nestraník László Solyom.¹¹⁰ Každý z nich svým způsobem ovlivňoval podobu úřadu a jeho postavení v maďarském politickém systému. Vystupování a jednání prvního postkomunistického prezidenta trvale vnášelo i přijímalo do systému různé podměty a vedle mnohých dalších představitelů státní či občanské moci tak současně pomáhalo formovat budoucí směr demokratického vývoje Maďarska. Prezidentská funkce se tak stala *„převratovým tedy demokratizačním symptomem.“*¹¹¹

---

¹⁰⁷ KLOKOČKA, Vladimír: *Ústavy států Evropské unie. Díl druhý*. Praha, Linde Praha - Právnické a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka 2005, s. 153-157.

¹⁰⁸ HRDLIČKOVÁ, B.: c. d., s. 73.

¹⁰⁹ Při tomto výčtu nemůžeme zapomenout na Mátyáse Szűröse, plnicího funkci provizorní hlavy státu od března 1989 do května 1990.

¹¹⁰ BENDA, L.: c. d., s. 235.

¹¹¹ KLÍMA, Karel.: *Prezident České republiky v komparativním pohledu (několik vybraných pohledů)*. In: *Postavení prezidenta v ústavním systému ČR*. Sestavil Vojtěch Šimíček. Brno, Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav 2008, s. 17.

7. REÁLNÝ VZTAH MEZI MAĎARSKÝM PREZIDENTEM A TŘEMI PILÍŘI MOCI

7. 1. Prezident a moc výkonná

Postavení vlády Maďarské republiky je vymezeno v kapitole VII., o pravomocech prezidenta jako *samostatné součásti státní moci* pojednává odděleně III. kapitola ústavního textu státu. Navzdory takto samostatně vymezeným rolím obou politických aktérů dochází v reálném dění uvnitř politickém systému k jejich dynamickému prolínání a různorodé interakci. Ústavně silná pozice vlády a zejména jejího ministerského předsedy v politickém systému je opatřena kontrolními mechanismy, tzn. také ze strany hlavy státu, strážící podle čl. 29 „*demokratickou povahu činnosti státu.*“¹¹² Árpád Göncz v roce 1990 shrnul své záměry v roli prezidenta republiky takto: „*Budu prosazovat zájmy národa před zájmy jakékoliv strany či skupiny uvnitř státu.*“¹¹³ A skutečně; s odstupem času se dá říci, že tato osobnost prezidenta znamenala v období budování demokratického vývoje integrativní a stabilní prvek státu.¹¹⁴

Prezident republiky disponuje vůči vládní většině ve státě několika ústavními pravomocemi. Je to hlava státu, která po parlamentních volbách vybírá kandidáta na ministerského předsedu, který musí být do funkce potvrzen parlamentem. Prezident také na doporučení premiéra jmenuje a odvolává jednotlivé vládní ministry.¹¹⁵ V časech vládních krizí může prezident iniciovat setkání relevantních aktérů a prostřednictvím své pozice plnit funkci mediátora či přímo aktivního rádce v nastalém konfliktu. Během koaliční krize vlády socialistů v první polovině roku 2008 prezident Lászlo Sólyom „*pozorně sledoval politické dění, inicioval rozhovory s předsedy parlamentních stran včetně dvoustranného rozhovoru s tehdejším premiérem Ferencem Gyurcsánym.*“¹¹⁶ Po skončení komunálních voleb v roce 2006 se prezident kriticky vyjádřil k situaci v zemi a ostře kritizoval premiéra Gyurcsányho. Ve sporu se dokonce postavil na stranu demonstrantů a kritizoval i postup policie. Podle Sólyoma v zemi „*došlo k otřesení*

---

¹¹² Obecně je však vláda odpovědná za svou činnost parlamentu, tj. Národnímu shromáždění. (*The Constitution of the Republic of Hungary*, <http://www.lectlaw.com/> (13. 6. 2009)

¹¹³ O'NEIL, Patrick H.: *Hungary. Political Transition and Executive Conflict: The Balance or Fragmentation of Power?* In: *Postcommunist Presidents*. Sestavil Ray Taras. Cambridge University Press 1997, s. 209.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 210.

¹¹⁵ *The Constitution of the Republic of Hungary*, <http://www.lectlaw.com/> (13. 6. 2009)

¹¹⁶ *Maďarsko: Sólyom rokoval s Gyurcsánym, zaujímal ho vývoj koaličnej krízy*. SME.sk, 9. 4. 2008, <http://www.sme.sk> (13. 6. 2009)

*důvěry obyvatelstva v parlamentní demokracii. Klíč k této morální krizi podle něj zůstává v rukách parlamentní většiny“.*¹¹⁷

Vláda prezidenta může současně také kontrolovat a to v podobě nutné vládní kontrasignace ve vymezených oblastech prezidentské činnosti, jako je např. uzavírání mezinárodních smluv či jmenování státních sekretářů, prezidenta a viceprezidentů Maďarské národní banky, povyšování generálů či propůjčování různých vyznamenání.¹¹⁸ Za tuto oblast rozhodnutí ústavně odpovídá vláda; za další jinou svoji samostatnou činnost je prezident trestně a ústavně odpovědný.¹¹⁹

Problém překrývajících se pravomocí vlády a prezidenta se objevuje hned v několika oblastech. Jedná se například o oblast zahraniční politiky. Na jedné straně je prezident reprezentantem maďarského státu a současně jménem republiky uzavírá mezinárodní smlouvy (čl. 30/A). Na druhé straně vláda Maďarska se podle Ústavy podílí na určování zahraniční politiky a současně má v jejím jméně také právo uzavírat mezinárodní smlouvy (čl. 35). Takováto interpretace umožňuje individuální výklady rozporného charakteru. Prudké ochlazení slovensko-maďarských vztahů způsobila soukromá návštěva Lászlo Sólyoma v Komárnu, kde se setkal s představiteli Strany maďarské koalice (SMK) a měl veřejnou přednášku na půdě Selyeho univerzity, kde ostře kritizoval přijatou deklaraci Národní rady o neměnitelnosti Benešových dekretů. Slovenský premiér Robert Fico odsoudil prezidenta za jednoznačné zneužití návštěvy pro politické cíle.¹²⁰ Podle Tomáše Stražaye je situace problematická především z toho důvodu, že se Sólyom octnul na území cizího státu a svými prohlášeními rámec soukromé návštěvy překročil.¹²¹ Nadto v obecné rovině není veřejné vystupování prezidenta právně zakotveno. Sólyomovi však tehdejší premiér Gyurcsány vyjádřil ve svém vládním

---

¹¹⁷ *Maďarsko: Sólyom vyzval parlament, aby zvážil odchod premiéra.* SME.sk, 1. 10. 2006, <http://www.sme.sk/> (13. 6. 2009) Z Maďarské Ústavy podle komuniké prezidentské kanceláře tehdejší hlavy státu Ference Mádl z roku 2002 podobně vyplývá, že „*právní postavení prezidenta republiky neumožňuje hlavě státu podniknout kroky vůči premiérovi nebo vládě, které důvěřuje většina zákonodárného sboru*“. Ferenc Mádl ve sporu ohledně možné účasti bývalého premiéra Pétera Medgyessyho v tajných službách státostrany uvedl, že morální odpovědnost za udržování Medgyessyho při moci nesou strany vládní koalice. (*Mádl: Právne postavenie prezidenta v Ústave neumožňuje zásah voči premiérovi.* SME.sk, 1. 7. 2002, <http://www.sme.sk/> (13. 6. 2009)

¹¹⁸ Lászlo Sólyom odmítl v červenci 2007 udělit vysoké státní vyznamenání bývalému poslednímu komunistickému premiérovi Gyulovi Hornovi. Zdůvodnil to jeho členstvím v ozbrojených milicích v roce 1956. Tato role se podle Sólyoma neslučuje s maďarskými ústavními hodnotami. Horn byl odmítnut již v roce 2002 Ferencem Mádlem. (*Maďarský prezident zablokoval vyznamenání bývalého premiéra.* ČTK, 4. 7. 2007, http://web.volny.cz/clanek/~volny/IDC/70612/_width/365/ (13. 6. 2009)

¹¹⁹ *The Constitution of the Republic of Hungary,* <http://www.lectlaw.com/> (13. 6. 2009)

¹²⁰ *Gyurcsány stojí na strane Sólyoma.* Atlas.sk, 3. 10. 2007, <http://dnes.atlas.sk/svet/> (13. 6. 2009)

¹²¹ *Politológ: Sólyom prekročil svoje kompetencie.* Atlas.sk, 3. 10. 2007, <http://dnes.atlas.sk/slovensko/> (13. 6. 2009)

stanovisku podporu.¹²² V jiném případě jednání a následného podpisu Víšehradské deklarace z roku 1991 šlo o ranný ústavní spor mezi prezidentem Arpádem Gönczem a premiérem Jozsefem Antalem ohledně získání výsadního práva reprezentovat stát.¹²³

V oblasti obrany státu nastává podobný výkladový problém. Podle čl. 29 prezident republiky představuje vrchního velitele ozbrojených sil. Čl. 40/B říká, že velení ozbrojených sil je výsostné právo Parlamentu, prezidenta republiky, Rady Národní obrany, vlády a příslušného ministra. Vláda *dohlíží na operace ozbrojených sil* (čl. 35).¹²⁴

Spíše obecná podstata maďarské Ústavy na jedné straně umožňuje flexibilní hledání řešení v konkrétních mocenských situacích, avšak na straně druhé její částečná vágnost vyvolává potenciální spory relevantních aktérů ohledně práva prerogativy jednání. Každodenní politická činnost státních představitelů proto vyžaduje vedle vůle k činu a schopnosti ho prosadit také umění kompromisu.

7. 2. Prezident a moc zákonodárná

Prezident republiky disponuje ve vztahu k Parlamentu zákonodárnou a kontrolní činností, není však ve vztahu k němu politicky odpovědný ze své činnosti a to i přes to, že je Národním shromážděním volen a do funkce dosazován.¹²⁵ Hlava státu ve své kompetenci svolává a za specifických podmínek i rozpouští Parlament,¹²⁶ vypisuje volby poslanců, může se účastnit schůzí Parlamentu a jeho výborů s právem na udělení slova, a dokonce vůči Parlamentu může uplatnit právo zákonodárné iniciativy. Hlava státu disponuje v legislativním procesu současně také politickým a ústavním vetem.¹²⁷

---

¹²² Gyurcsány *stojí na strane Sólyoma*. Atlas.sk, 3. 10. 2007, <http://dnes.atlas.sk/svet/> (13. 6. 2009)

¹²³ CHMEL, Rudolf: *My Visegrad Question*. Visegrad Group – Czech Republic, Hungary, Poland, Slovakia. In: <http://www.visegradgroup.eu/> (13. 6. 2009)

¹²⁴ NIKLASSON, Thomas: *Regime Stability and Foreign Policy. Interaction between domestic and foreign policy in Hungary 1956-1994*. Lund Political Studies, 2006, č. 143, s. 222. (<http://www.svet.lu.se/Fulltext/Niklasson.pdf>)

¹²⁵ Avšak za porušení ústavy či zákona může podle čl. 31/A pětina poslanců Parlamentu požádat o zahájení řízení proti prezidentovi republiky. (*The Constitution of the Republic of Hungary*, <http://www.lectlaw.com/> (13. 6. 2009))

¹²⁶ Prezident může rozpustit Parlament pouze pokud ten v období jednoho roku minimálně čtyřikrát vyslovil nedůvěru vládě, nebo pokud v případě pádu vlády parlament nezvolil v průběhu 40 dnů žádného z prezidentem navržených kandidátů na funkci ministerského předsedy. Další podmínkou je, že současně s rozpuštěním Parlamentu prezident vypíše nové volby. (BENDA, L.: c. d., s. 222.)

¹²⁷ Prezident může ve lhůtě 15 dní schválený návrh zákona vrátit s připomínkami do Parlamentu. Pokud je zákon znovu schválen, prezident je povinen ho do 5 dnů podepsat a vyhlásit. Pokud má prezident pochybnost o ústavnosti zákona nebo některé jeho části, může tento návrh postoupit Ústavnímu soudu k přezkoumání. V případě shledání protiprávnosti zákona je tento zákon postoupen zpět do Parlamentu, jinak je prezident opět povinen zákon podepsat a vyhlásit. Pokud byl zákon potvrzen v lidovém referendu, prezident ho musí podepsat. (Tamtéž, s. 223.)

Důležitost pozice prezidenta vůči zákonodárné moci vyvstane v situaci podobné *kohabitaci* mezi odlišně stranicky/ ideově se profilující parlamentní většinou a hlavou státu v semi-prezidentských systémech. V průběhu prvního prezidentského období Árpáda Göncze v letech 1990-1995 bylo zaznamenáno nejvíce politických i ústavních sporů v této oblasti rozhodování. Tato skutečnost se vysvětluje jednak odlišnou ideovou profilací parlamentní většiny a samotného prezidenta ale také nutností vytvářet a upevňovat politické chování v raně demokratické společnosti počátku devadesátých let. Göncz využil práva vrátit Parlamentu např. privatizační zákon a k přezkoumání Ústavnímu soudu doporučil kompenzační zákon či návrh na řešení organizovaného zločinu. Jako samostatný návrh zákona předložil např. návrh na způsob jmenování vedoucích pracovníků veřejných služeb.¹²⁸ Během druhého volebního období Göncze mezi lety 1995-2000 se původně expanzivní prezidentská role měnila do podoby reprezentativního prezidenta se spíše symbolickými pravomocemi, což bylo umocněno také souhlasnou politickou orientací hlavy státu a nové parlamentní většiny.¹²⁹ Rozhodnutí Ference Mádlá vrátit Národnímu shromáždění v roce 2003 zákon o volbách do Evropského parlamentu bylo především v souladu s jeho primárním právnickým přesvědčením experta na mezinárodní právo, nejednalo se o ideový nesouhlas.¹³⁰

7. 3. Prezident a moc soudní

Ústavní soud, přezkoumávající ústavnost právních norem, představuje v této oblasti nejvyšší, samostatnou a současně nezávislou státní instituci.¹³¹ Prezident je z principu svého kontrolního postavení *ochránce Ústavy* povinen se během vykonávání svých pravomocí na Ústavní soud obracet, způsob výkonu jeho funkce se však také může současně stát předmětem kompetenčního sporu, trestně či ústavněprávního sporu.

Kontrolní pravomoc prezidenta a Ústavního soudu se výrazně projevuje ve vztahu k parlamentu, přesněji během legislativního procesu. Prezident je v tomto vztahu iniciátorem předběžné kontroly ústavnosti přijímaných zákonů, přičemž Ústavnímu soudu

---

¹²⁸ KISS, Katalin: *Köztársasági elnökök szerepfelfogása és jogértelmezése a harmadik Magyar Köztársaságban.* (český překlad: Prezident v třetí Maďarské republice. Výklad reálných pravomocí a obecná ústavní interpretace) Diplomamunka. Budapest, Budapesti Corvinus Egyetem 2006. s. 72.

¹²⁹ KÖRÖSÉNYI, A.: c. d., s. 281.

¹³⁰ KISS, K.: c. d., s. 25.

¹³¹ Všech jedenáct soudců Ústavního soudu je voleno parlamentem na návrh komise složené ze zástupců parlamentních politických stran. Soudci nemohou být členy politických stran a nemohou vyvíjet žádnou jinou politickou činnost. (BENDA, L.: c. d., s. 228.)

jako jedinému je přiřčeno právo výkladu maďarské Ústavy.¹³² Prezident Göncz odkázal zákon k Ústavnímu soudu celkem osmkrát, jeho nástupce Ferenc Mádl třináctkrát a současný představitel úřadu Sólyom k listopadu 2006 pouze jednou.¹³³ Dá se říci, že prezidenti jsou ve výkonu této činnosti spíše zdráhaví,¹³⁴ výjimku představuje původním povoláním právník Ferenc Mádl.

Na počátku devadesátých let se Ústavní soud stal významným centrem výkladu práva. Na základě hodnocení konkrétního chování relevantních aktérů v politickém systému docházelo k souběžnému ohraničování či naopak rozšiřování moci ústavních činitelů a tím i k celkovému budování postkomunistického ústavního rámce Maďarské republiky. V roce 1991 se vláda obrátila na tuto instituci ve třech peticích, týkajících se výkladu ústavního postavení prezidenta jako vrchního velitele ozbrojených vojsk, jeho vlivu na dosazování státních funkcionářů do funkcí a konečně míra nedotknutelnosti prezidenta před zákonem.¹³⁵ Následná rozhodnutí soudu ohraničila prezidentské pravomoci a současně tím přispěla k uklidnění napjatého mocenského soupeření mezi vládou a hlavou státu, pramenícího mimo jiné také z částečně obecně vymezeného vztahu vlády a prezidenta v Ústavním textu.¹³⁶

---

¹³² Tamtéž.

¹³³ KISS, K.: c. d., s. 72.

¹³⁴ ROSE-ACKERMAN, Susan: *From Election to Democracy: Building Accountable Government in Hungary and Poland*. New York, Cambridge University Press 2005, s. 63.

¹³⁵ O'NEIL, P. H.: *Hungary. Political Transition and Executive Conflict: The Balance or Fragmentation of Power?* In: *Postcommunist Presidents*, s. 215.

¹³⁶ BOZÓKI, András: *Democracy in Hungary: 1990-1997*. In: *Democratization in Central and Eastern Europe*. Sestavili Mary Kaldon a Ivan Vejvoda. Continuum International Publishing Group 2002, s. 107.

8. KOMPARACE ÚSTAVNÍCH PRAVOMOCÍ A REÁLNÉHO POSTAVENÍ ČESKÉHO A MAĎARSKÉHO PREZIDENTA V POLITICKÉM SYSTÉMU

Návrat k demokracii byl výsledkem postupného pádu komunistických režimů spolu s průběhem a podobou následného přechodu k demokracii v každé zemi. Mluvit o návratu demokracie v Maďarsku se však z důvodu nejasného vlivu její demokratické tradice na současný vývoj státu stává problematické. Podle Andráse Bozókiho „*nemělo Maďarsko nikdy v historii tak širokou demokracii jako má teď*“.¹³⁷

V případě českého vývoje plnil Václav Havel roli aktivního zástupce občanské společnosti vůči odstupující komunistické moci. Havlova „*upřímnost, otevřenost a podpora demokracii*“ působila zároveň jako integrační prvek společnosti. Navzdory své původní roli jednoho ze zakladatelů OF se Havel brzy z této skupiny oddělil, aby podle jeho slov dokázal plnit nadcházející funkci „*nadstranické hlavy státu, spojující celou společnost a vytvářející prostor pro dialog a konsenzus*“.¹³⁸ Ve svém působení jako prezident i on sám přiznával návaznost na odkaz T. G. Masaryka a meziválečnou demokracii. První demokraticky zvolený prezident Maďarska Árpád Göncz se stal produktem politické dohody mezi MDF a SZDSZ. Svou funkci aktivního lidového prezidenta chápal především jako osobní odpovědnost.¹³⁹ Obecně je vyzdvihována jeho rozvážnost, morální odpovědnost a schopnost empatie.¹⁴⁰ Na rozdíl od Havla nepředstavoval Göncz do takové míry legitimizaci nového režimu jako spíše pilíř jeho stability a umírněnosti.¹⁴¹ Oba tito politici vystupovali jako morální lídři národa a zároveň se svým reálným politickým vlivem aktivně podíleli na formování institucionálního rámce politického systému. Zůstává však otázkou do jaké míry hrála ve sporech s vládou během Havlova a Gönczova prvního prezidentského období roli vzájemně odlišná ideová/stranická příslušnost.

Ústavy obou současných parlamentních republik definují roli hlavy státu podobným způsobem: Podle obou je prezident *hlavou státu*, v maďarské Ústavě je

---

¹³⁷ BOZÓKI, A.: c. d., s. 105.

¹³⁸ WOLCHIK, Sharon L.: *The Czech Republic: Havel and the Evolution of the Presidency since 1989*. In: *Postcommunist Presidents*. Sestavil Ray Taras. Cambridge University Press 1997, s. 173.

¹³⁹ LASZLÓOVÁ, Claudia: *Göncz Árpád*. *Encyklopédia.sme.sk*, <http://encyklopedia.sme.sk/> (17. 6. 2009)

¹⁴⁰ SZALAI, Erzsébet: *The Power Structure in Hungary after the Political Transformation*. In: *The New Great Transformation? Change and Continuity in East-Central Europe*. Sestavili Christopher G. A. Bryant a Edmund Mokrzycki. New York, Routledge 1994. s. 137.

¹⁴¹ WOLCHIK, S. L.: c. d.

zmíněna „*schopnost vyjadřovat jednotu národa a bdít nad demokratickou činností státu.*“¹⁴² Ústava ČR zařazuje institucionálně tuto funkci do Hlavy III. (moci výkonné), zatímco instituce maďarského prezidenta je samostatně vymezena v Kapitole III. ústavního textu. V obecném výkonu své funkce jsou oba prezidenti ve specifických případech určených Ústavou podřízeni vládní moci (formou společného kontrasignačního rozhodnutí) a částečně svůj mandát v jiných konkrétních případech vykonávají samostatně.¹⁴³ Z důvodu přirozené absence širší definice institucionálních vztahů v ústavním textu, ale také z podstaty role prezidenta jako *strážce politického systému* dochází v reálném politickém systému k nejen k vytváření prostoru pro mocenské balancování, ale dokonce k příležitostem k překračování prezidentské ústavní role. Vždy však platí, že hlava státu by při své činnosti neměla prosazovat vlastní politiku, ale spíše poukazovat na nedostatky systému či vyvíjet iniciativu na jejich odstranění.

Podobu prezidentských aktivit v interaktivním politickém systému lze nejlépe vidět při jejich vymezení ve vztahu k jiným relevantním politickým aktérům. Pokud chceme porovnávat reálnou moc prezidentů, je nutné také definovat relevantní oblasti činnosti této moci. Na jedné straně se ústavní prostor pro vykonávání reálné moci prezidenta pochopitelně omezí, pokud do něj zahrneme také sdílená rozhodnutí či výkon symbolických pravomocí. Ovšem na straně druhé je to právě reálná politická moc prezidenta, která se často i při výkonu reprezentačních pravomocí dostává do sporu s ostatními politickými aktéry.

V případě výkonu funkce českého a maďarského prezidenta v politickém systému dochází k výrazným posunům zejména na poli výkonné moci, která v Ústavě ČR společně vymezuje postavení prezidenta a vlády a v maďarském ústavním textu tvoří samostatnou ústavní kapitolu. Ve vztahu českého prezidenta k vládní moci patří mezi iniciační neboli *vstupní* aktivity účast prezidenta na schůzi vlády, právo projednávat otázky spadající do vládní kompetence a vyžádat si zprávu od vlády či jejich jednotlivých členů.¹⁴⁴ Během vládní krize *vstupuje* český i maďarský prezident do systému jako neutrální aktér s iniciační mocí zahájit jednání s relevantními aktéry a pokusit se přispět k politickému řešení situace, jako např. v roce 2005 Václav Klaus či 2008 László Sólyom.¹⁴⁵ Právo přijmout demisi vlády či jednotlivých členů nebo jmenovat a odvolávat jednotlivé

---

¹⁴² *The Constitution of the Republic of Hungary*, <http://www.lectlaw.com/> (13. 6. 2009)

¹⁴³ Viz. obsah české a maďarské Ústavy.

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ Viz. pozn. č. 58 a 116.

ministry se stává spíše konkrétním výsledkem politického *výstupu* každého systému,¹⁴⁶ avšak jeho konečné stvrzení přesto zůstává v rovině symbolické na hlavě státu. V oblasti zahraniční politiky obou států prezident disponuje právem reprezentovat stát a kontrasignačním právem uzavírat a v českém případě i vyjednávat mezinárodní smlouvy. Tyto pravomoci jsou však prezidenty mnohdy reálně překračovány a jejich činnost se tím dostává do střetu s výkonem a ústavní odpovědností vlády v *určování zahraniční politiky*.¹⁴⁷ Původně formální prezentace *výstupu* státní politiky se stává předmětem ideových sporů mezi prezidentem a vládou. Prezident svými veřejnými projevy, soukromými návštěvami či publikační činností¹⁴⁸ *vstupuje* do systému s vlastními politickými návrhy, což v situaci vládního nesouhlasu vyvolává spor o výklad kompetencí. V maďarském politickém systému se tento problém týkal především aktivního vystupování Árpáda Göncze v prvním prezidentském období. Ideové a kompetenční spory mezi prezidentem a vládou se v zahraniční politice země odrazily zejména během uzavírání Víšegrádské deklarace.¹⁴⁹ Současný prezident Lászlo Sólyom plně zastává reprezentační státnickou roli a jak se ukázalo v nedávném diplomatickém národnostním sporu se Slovenskem, jeho veřejná činnost je také podporována vládou.¹⁵⁰ V českém politickém systému tradiční role aktivního prezidenta na poli zahraniční politiky přetrvává, mění se však její rozsah a údernost. Nynější prezident Václav Klaus vytrvale oponuje vládní politice a namísto reprezentační úlohy prosazuje na mezinárodní politické scéně aktivně své ideové cíle. Faktem zůstává, že kompromis obou aktérů je zatím spíše nereálný a současný stav negativně poznamenává především prestiž České republiky ve světě.¹⁵¹

Ve vztahu k parlamentu¹⁵² disponují oba prezidenti suspenzivním vetem, pomocí něhož mohou aktivně *vstoupit* do procesu tvorby legislativní činnosti. Počet užitých prezidentských vet se za dobu vykonávání prezidentské funkce Václavem Klausem zvýšil

---

¹⁴⁶ V obou státech odráží proces sestavování vlády výsledky parlamentních voleb, jednání představitelů relevantních politických stran s možností účasti hlavy státu, prezidentský návrh kandidáta na výkon funkce premiéra a posléze formování vládního kabinetu. V Maďarsku musí být kandidát na premiéra schválen do funkce Národním shromážděním. (*The Constitution of the Republic of Hungary*, <http://www.lectlaw.com/> (13. 6. 2009))

¹⁴⁷ Viz. obsah české a maďarské Ústavy.

¹⁴⁸ V Ústavě Maďarska je funkce prezidenta neslučitelná s jakýmkoliv jiným státním, společenským či politickým úřadem nebo mandátem. Publikační činnost hlavy státu za účelem výdělků je zde vyloučena. (*The Constitution of the Republic of Hungary*, <http://www.lectlaw.com/> (13. 6. 2009))

¹⁴⁹ Viz. pozn. č. 123.

¹⁵⁰ Viz. pozn. č. 120 a 121.

¹⁵¹ Konkrétně viz. pozn. č. 72.

¹⁵² V českém případě Poslanecké sněmovny, v maďarském Národního shromáždění.

a během jeho současného druhého funkčního období se očekává jejich další nárůst.¹⁵³ V Maďarsku byl zatím nejvyšší počet užitých politických i ústavních vet zaznamenán u Ference Mádra, což může přirozeně odrážet jeho personální profilaci bývalého právního experta.¹⁵⁴ Český i maďarský představitel se může účastnit parlamentních schůzí a *vstupovat* do nich s právem udělení slova a také může iniciovat parlamentní zasedání a v maďarském případě i jeho odročení. Pouze maďarský prezident má podle ústavního textu právo na předložení návrhu zákona či konání referenda. Za specifických podmínek politického *výstupu* mohou oba prezidenti parlamentní sbor rozpustit.¹⁵⁵

Nezávislost soudní moci a podstata její kontrolní funkce umožňuje hlavě státu *vstupovat* do její činnosti pouze v případech zmírňování, zahlazování trestů, zrušení procesu trestního řízení v českém soudnictví a kontrasignačního udělování amnestií v obou státech. Do podoby agendy činnosti Ústavního soudu mohou oba prezidenti *vstoupit* s žádostí o ústavní přezkoumání návrhu zákona a v případě maďarské hlavy státu i návrhu ústavní novely. Český prezident ovlivňuje personální složení pravomocí jmenovat soudce Ústavního soudu a předsedy a místopředsedy Nejvyššího soudu.¹⁵⁶

V obou parlamentních systémech prezident republiky zastává post významného aktéra, napojeného na celou síť vzájemných politických vztahů. Jeho nejdůležitější funkcí je stmelovat systém a předcházet jeho krizím. Existence demokratické tradice a současně způsob vykonávání úřadu konkrétní osobou jsou při analytickém výzkumu prezidentské role pomocí užití systémové teorie klíčové konstanty. Ústavní rámec těchto postkomunistických režimů se stává předmětem budování a postupné inovace. Vývoj reálného postavení českého prezidenta po roce 1993 byl již od počátku podpořen demokratickou tradicí první republiky, zejména rolí T. G. Masaryka, a současně významem osoby prvního prezidenta Václava Havla v procesu přechodu k demokracii, obnovení a znovubudování demokracie ve státě. Prezident byl vnímán jako populární nadstranická osobnost s velkou autoritou. Svými *podněty* ve formě prezidentských projevů před sněmovnami či organizováním povolebních jednání s vítěznými politickými stranami se podílel na mocenském balancování v systému. Formující se ústavní rámec přijal několik Havlových návrhů na svou inovaci, ovšem kromě těch, které se týkaly posílení prezidentských pravomocí.¹⁵⁷ Současná hlava státu Václav Klaus také

---

¹⁵³ Viz. pozn. č. 79.

¹⁵⁴ Viz. pozn. č. 133.

¹⁵⁵ Viz. pozn. č. 74 (ČR) a 127 (Maďarsko).

¹⁵⁶ Viz. obsah české a maďarské Ústavy.

¹⁵⁷ Viz. pozn. č. 35.

představuje aktivního prezidenta, který však svým výkonem spíše narušuje mocenskou rovnováhu a vytváří systémové napětí. Velké množství prezidentských *vstupů* přetěžuje systém a činí ho z hlediska malého množství kolektivně schválených *výstupů* málo efektivním. Naproti tomu slabá demokratická tradice v Maďarsku učinila osobu prvního prezidenta Árpáda Göncze výrazně odpovědnou za ustanovení základů podoby prezidentského úřadu po roce 1990. Göncz si i přes časté ideové spory s Antalovou vládou velmi zodpovědně uvědomoval svou roli a její ústavní i reálné mantinely. Současně se na počátku prvního funkčního období snažil o rozšíření prezidentských ústavních pravomocí za účelem vytvoření protiváhy silné pozice vlády v systému.¹⁵⁸ Po opuštění funkce v roce 2000 jeho následovníci Ferenc Mádl a současná hlava státu Lászlo Sólyom přispěli k profilaci úřadu jako jednoznačně nadstranického, schopného vhodně balancovat množství systémových *vstupů* a *výstupů* a přispívající tak ke stabilitě a efektivitě celého politického systému. V obou případech českého a maďarského prezidenta došlo k potvrzení výše zmíněných hypotéz: Politický systém České republiky je formován tradičně silným politickým vlivem výrazných osobností prezidentů. V Maďarsku takováto tradice chybí, prezident se až na specifické výjimky drží ústavních pravidel a příliš aktivně ve státu nevystupuje. Analýza reálné prezidentské moci v systému pomocí systémové teorie vedla také ke zjištění kladného či naopak záporného vlivu konkrétních prezidentských představitelů na politický systém.

---

¹⁵⁸ Viz. pozn. č. 99.

ZÁVĚR

Prezident parlamentní republiky představuje ve svém ideálním případě nadstraničskou osobnost, *morálního vůdce národa a strážce Ústavy* a potažmo i reálné podoby politického systému. Ve skutečnosti se jeho role politického činitele dostává v procesu tvorby praktické interaktivní politiky do mnoha vzájemných vztahů, ve kterých je hlava státu současně *iniciátorem politických vstupů*, ale i *akceptorem jejich výstupů*. Ústavní rámec předurčuje pravidla politického chování, avšak v konkrétní politické situaci se stávají rozhodujícím činitelem reálné mocenské pravomoci a způsob jejich užití.

Tradice českého prezidentství a současně demokratického vývoje se poprvé objevuje v první Československé republice a je spojena se jménem T. G. Masaryka. Tento první prezident představoval pro národ hrdinu-osvoboditele, ochránce a propagátora národních hodnot a pro politický systém integrující a podpůrný prvek.¹⁵⁹ Po násilném ukončení demokratického režimu v roce 1938, druhé světové válce a dlouhém trvání komunistického režimu mezi lety 1948-1989 se při opětovném nastolení demokracie v roce 1989 objevuje postava budoucího prezidenta České a Slovenské federativní republiky, Václava Havla. I on se stal symbolem návratu demokracie a současně aktivním politickým činitelem při jejím opětovném budování, po roce 1993 již v samostatném českém státě. Při výkonu svého úřadu dbal Havel na utváření podoby neutrální, avšak aktivní hlavy státu, s neopominutelnou morální odpovědností. Tendence překračování ústavních pravomocí byly odůvodňovány potřebou vytvářet protiváhu vládní většině a jednat v souladu s potřebami státu a společnosti (zejm. *prezidentské vstupy* v podobě návrhu ústavní listiny, kritiky politiky vládních stran, či aktivní role Havla jako stabilizátora ve vládní krizi). Současný výkon funkce Václavem Klausem přineslo tomuto úřadu novou podobu. V českém politickém systému tradiční role aktivní hlavy státu přetrvává, mění se však její rozsah a údernost. Prezident se stal aktivním v prosazování vlastní politické linie a svým vystupováním omezuje v konkrétních situacích činnost ostatních politických aktérů (zejm. *vstupy* v oblastech zahraniční politiky (výkonná moc), zvyšování počtu vydaných vet (zákonodárná moc), aj.), což vytváří napětí v politickém systému a snižuje schopnost jeho efektivního fungování.

Mluvit o maďarské demokratické tradici se s komparativním přihlédnutím k českému vývoji stává poněkud problematické. První Maďarská demokratická republika

---

¹⁵⁹ WHITE, S.: c. d., s. 124.

existovala v mimořádně napjatém evropském poválečném uspořádání. Prezident Mihály Károlyi neuměl integrovat politický systém a nepředstavoval pro maďarský národ dostatečného obránce demokratických hodnot. Demokratický režim byl o několik měsíců po svém ustanovení vystřídán režimem komunistickým (březen-srpen 1919), poté autoritativním (1920-1944, 1945-1946), později fašistickým (1944-1945) a od roku 1949 komunistickým, zakončeným sjednaným přechodem k demokracii, započatým roku 1989.¹⁶⁰ První postkomunistický prezident Árpád Göncz přispěl během obou svých prezidentských období mezi lety 1990-1995 a opětně 1995-2000 k vybudování ústavního rámce a současně k vytvoření vzorce prezidentského chování v politickém systému. Ve svém prvním období v úřadu Göncz uplatňoval své prezidentské pravomoci důrazněji a to zejména ve vztahu k vládě (*vstupy* v oblasti zahraniční politiky či dosazování významných státních činitelů do funkcí). Svá rozhodnutí zdůvodňoval potřebou čelit silné pozici vlády v systému, avšak ideový nesoulad s pravicovou vládou Józsefa Antalla byl v konkrétních politických situacích více než zřejmý. Naproti tomu osobnosti Ference Mádra a László Sólyoma přispěly svou činností v úřadu k ustálení reálné prezidentské role do podoby strážce Ústavy (zejm. právníký profil Mádra) a obránce národních hodnot (zejména Sólyom).

Vlastnosti systému, vycházející z demokratického vývoje, ale i osobnost hlavy státu se tedy stávají klíčovými konstanty určujícími podobu reálného postavení prezidenta v politickém systému. Výrazná tradice českého prezidentství a osobností Václava Havla a Václava Klause zastávajících tento úřad se jednoznačně podílí na formování porevolučního vývoje politického systému. Absence hlubší demokratické tradice a převážně symbolická role prezidentů Ference Mádra a László Sólyoma přispívá k reálné podobě stabilního, avšak spíše nevýrazného aktéra politického systému.

---

¹⁶⁰ PRAŽÁK, R.: c. d., s. 290-291.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

PRAMENY

EASTON, David: *An Approach to the Analysis of Political Systems*. World Politics, 9, April 1957, č. 3, s. 383-400. (<http://scholar.google.com>)

EASTON, David: *A Framework for Political Analysis*. Englewood Cliffs, Prentice-Hall 1965, 143 s.

HAVEL, Václav: *Role českého prezidenta*, <http://old.hrad.cz/president/Havel/role.html> (2. 12. 2008)

KLAUS, Václav: *Rok pátý: Václav Klaus 2007: [projevy – články – eseje]*. Praha, Knižní klub 2008, 487 s.

KLOKOČKA, Vladimír: *Ústavy států Evropské unie. Díl druhý*. Praha, Linde Praha - Právnické a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka 2005, 335 s.

Osobnosti na ČT24: „Byl bych pro omezení pravomoci prezidenta,“ říká Vojtěch Cepl. ČT24, 30. 1. 2008, <http://www.ct24.cz/> (2. 12. 2008)

Pražský hrad: Ústava ČR, <http://www.hrad.cz/> (2. 12. 2008)

Politológ: Sólyom prekročil svoje kompetencie. Atlas.sk, 3. 10. 2007, <http://dnes.atlas.sk/slovensko/> (13. 6. 2009)

Takovou vládu nechci, odmítl Klaus Topolánka. IDNES, 21. 12. 2006, <http://zpravy.idnes.cz/> (3. 6. 2009)

The Constitution of the Republic of Hungary, <http://www.lectlaw.com/> (13. 6. 2009)

LITERATURA

ÁGH, Attila: *Early Consolidation and Performance Crisis: The Majoritarian-Consensus Democracy Debate in Hungary*. *West European Politics*, 24, 2001, č. 3, s. 89-112.

(<http://scholar.google.com>)

ÁGH, Attila: *Political Problems of Transition in Eastern Europe*. Budapest, Budapest University of Economic Sciences – International Studies Center 1993, s. 275-297.

BAYLIS, Thomas A.: *Presidents vs. Prime Ministers: Shaping Executive Authority in Eastern Europe*. *World Politics*, 48, April 1996, č. 3, s. 297-323.

(<http://scholar.google.com>)

BERNSTEIN, Richard: *East on the Danube: Hungary 's Tragic Century*. *The New York Times*, 9. 8. 2003, <http://www.nytimes.com/2003/08/09/world/> (6. 6. 2009)

BOZÓKI, András: *Democracy in Hungary: 1990-1997*. In: *Democratization in Central and Eastern Europe*. Sestavili Mary Kaldon a Ivan Vejvoda. Continuum International Publishing Group 2002, s. 105-121.

BEYME, Klaus von: *Parliamentary Democracy. Democratization, Destabilization, Deconsolidation, 1789-1999*. New York, Palgrave Macmillan 2002, 248 s.

CABADA, Ladislav (ed): *Nové demokracie střední a východní Evropy: komparace politických systémů*. Praha, Oeconomica 2008, 434 s.

CIVÍN, Jan: *Rámcová charakteristika československé tranzice 1989-1990*.

Středoevropské politické studie, zima 2004, <http://www.cepsr.com/> (8. 6. 2009)

DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra – KUNC, Jiří: *O přechodech k demokracii*. Praha, Sociologické nakladatelství 1994, 156 s.

FITZMAURICE, John: *Politics and Government in the Visegrad Countries: Poland, Hungary, the Czech Republic and Slovakia*. London, Macmillan Press 1998, 204 s.

GOETZ, Klaus H. - WOLLMANN, Hellmut: *Governmentalising Central Executives in Post-Communist Europe: A Four Country Comparison*. Journal of European Public Policy, 8:6, December, s. 864-887. (<http://scholar.google.com>)

Gyurcsány stojí na strane Sólyoma. Atlas.sk, 3. 10. 2007, <http://dnes.atlas.sk/svet/> (13. 6. 2009)

HLOUŠEK, Vít – ŠIMÍČEK, Vojtěch (eds.): *Výkonná moc v ústavním systému České republiky*. Brno, Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav 2004, 283 s.

CHRASTILOVÁ, Brigita: *Prezident republiky Václav Havel a jeho vliv na československý a český právní řád*. Praha, ASPI 2003, 586 s.

CHMEL, Rudolf: *My Visegrad Question*. Visegrad Group – Czech Republic, Hungary, Poland, Slovakia, <http://www.visegradgroup.eu/> (13. 6. 2009)

JANÁK, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – DOBEŠ, Jan: *Správní vývoj ČSR; ústavní instituce*. In: *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. 2. vydání. Praha 2005, s. 331-349.

KISS, Katalin: *Köztársasági elnökök szerepfelfogása és jogértelmezése a harmadik Magyar Köztársaságban*. (český překlad: Prezident v třetí Maďarské republice. Výklad reálných pravomocí a obecná ústavní interpretace) Diplomamunka. Budapest, Budapesti Corvinus Egyetem 2006. 77 s.

KLIMEŠ, Daniel: *Jak příští prezident promění svůj úřad?* <http://mimochoodem.info/> (2. 12. 2008)

KÖRÖSÉNYI, András: *Government and Politics in Hungary*. New York, Central European University Press 1999, 330 s.

KROUWEL, André: *Measuring Presidentialism of Central and East European Countries*. Working Papers Political Science, 2003, č. 2, 22 s. (<http://scholar.google.com>)

KROUWEL, André: *The Presidentialisation of East-Central European Countries*

(prezentace). In: *ECPR Joint Sessions Workshop on the Presidentialisation of Parliamentary democracies*, Copenhagen, Denmark, April 14-19, 2000, 21 s. (<http://scholar.google.com>)

KUBÁT, Michal a kol.: *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Praha, Eurolex Bohemia 2004, 432 s.

KUNC, Jiří (ed.): *Demokracie a ústavnost*. Praha, Karolinum 1999, 302 s.

LASZLÓOVÁ, Claudia: *Göncz Árpád. Encyklopédia.sme.sk*, <http://encyklopedia.sme.sk/> (17. 6. 2009)

LEÓN-BORJA, Lajos Szászdi: *Count Károlyi 's Policies led to the Destruction of Hungary*. Hungarian Resources Online, 30. 12. 2003, <http://hungaria.org/> (4. 6. 2009)

Maďarsko: Sólyom rokoval s Gyurcsányom, zaujímal ho vývoj koalíčnej krízy. SME.sk, 9. 4. 2008, <http://www.sme.sk> (13. 6. 2009)

Maďarsko: Sólyom vyzval parlament, aby zvážil odchod premiéra. SME.sk, 1. 10. 2006, <http://www.sme.sk/> (13. 6. 2009)

Maďarský prezident zablokoval vyznamenání bývalého premiéra. ČTK, 4. 7. 2007, http://web.volny.cz/clanek/~volny/IDC/70612/_width/365/ (13. 6. 2009)

Mádl: Právne postavenie prezidenta v Ústave neumožňuje zásah voči premiérovi. SME.sk, 1. 7. 2002, <http://www.sme.sk/> (13. 6. 2009)

Mc GREGOR, James P.: *Constitutional Factors in Post-Communist Central and Eastern Europe*. *Communist and Post-Communist Studies*, 29, 1996, č. 2, s. 147-166. (<http://scholar.google.com>)

NIKlassON, Thomas: *Regime Stability and Foreign Policy. Interaction between domestic and foreign policy in Hungary 1956-1994*. *Lund Political Studies*, 2006, č. 104, 343 s. (<http://www.svet.lu.se/Fulltext/Niklasson.pdf>)

NOVÁK, Miroslav – BRUNCLÍK, Miloš (eds): *Postavení hlavy státu v parlamentních a prezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*. Praha, Dokořán 2008, 399 s.

O'NEIL, Patrick H.: *Hungary. Political Transition and Executive Conflict: The Balance or Fragmentation of Power?* In: *Postcommunist Presidents*. Sestavil Ray Taras. Cambridge University Press 1997, s. 195-225.

O'NEIL, Patrick H.: *Revolution from within: Institutional Analysis, Transitions from Authoritarianism, and the Case of Hungary*. *World Politics*, 48, July 1996, č. 4, s. 579-603. (<http://scholar.google.com>)

PAVLÍČEK, Václav a kol.: *Transformace ústavních systémů zemí střední a východní Evropy*. Sborník příspěvků a statí z konference Praha 15.-16. 10. 1999, II. část. Praha, Právnická fakulta UK Praha, Katedra ústního práva 2000, 312 s.

PEHE, Jiří: *Mýtus slabého prezidenta*, <http://www.pehe.cz/> (2. 12. 2008)

PEHE, Jiří: *O prezidentech a prezidentství*, <http://www.pehe.cz/> (2. 12. 2008)

PEHE, Jiří: *Postavení prezidenta, jeho pravomoce*, <http://www.pehe.cz/> (2. 12. 2008)

PEHE, Jiří: *Prezidentova veta jako nástroj politického boje*. LTN, <http://www.literarky.cz/> (3. 6. 2008)

PRAŽÁK, Richard a kol.: *Dějiny Maďarska*. Brno, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta 1993, 297 s.

ROSE-ACKERMAN, Susan: *From Election to Democracy: Building Accountable Government in Hungary and Poland*. New York, Cambridge University Press 2005, 272 s.

ŘÍCHOVÁ, Blanka: *Přehled moderních politologických teorií*. Praha, Portál 2006, 303 s.

SZALAI, Erzsébet: *The Power Structure in Hungary after the Political Transformation*. In: *The New Great Transformation? Change and Continuity in East-Central Europe*. Sestavili Christopher G. A. Bryant a Edmund Mokrzycki. New York, Routledge 1994. s. 120-144.

ŠIMÍČEK, Vojtěch (ed): *Aktuální problémy parlamentarismu*. Sborník příspěvků z konference. Brno, Nadace Mezinárodního politologického ústav 1996, 169 s.

ŠIMÍČEK, Vojtěch (ed): *Postavení prezidenta v ústavním systému ČR*. Brno, Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav 2008, 236 s.

TABERY, Erik: *Klaus zavádí prezidentský systém*. *Aktuálně.cz*, 3. 4. 2006, <http://aktualne.centrum.cz/> (3. 6. 2009)

VODIČKA, Karel – CABADA, Ladislav (eds): *Politický systém České republiky*. Praha, Portál 2003, 351 s.

VOSÁHLO, Jakub: *ÚSTAVA: Prezident v zahraniční politice*. *Neviditelný pes*, 22. 9. 2007, <http://neviditelnypes.lidovky.cz/> (2. 12. 2008)

ZIMEK, Josef: *Ústavnost a český ústavní vývoj*. Brno, Masarykova univerzita 2003, 179 s.

WHITE, Stephen a kol.: *Developments in Central and East European Politics 3*. London, Palgrave Macmillan 2003, 320 s.

Příloha č. 1:

Prezidentské pravomoci podle Ústav ČR a Maďarska

Prezident / Ústavní pravomoci vůči moci	Prezident ČR	Prezident Maďarska
Výkonné	<ul style="list-style-type: none"> - společně vymezené pravomoci v Hlavě III. - samostatný výkon (čl. 62) - <i>vládní kontrასignace</i> (čl. 63)* - účast prezidenta na schůzi vlády, právo projednávat otázky spadající do vládní kompetence a vyžádat si zprávu od vlády či jejích jednotlivých členů - přijetí demise vlády, případné řešení vládních krizí - výběr kandidáta na funkci premiéra - jmenování a odvolávání premiéra a jednotlivých ministrů - <i>reprezentace státu navenek, uzavírání a vyjednávání mezinárodních smluv</i> - <i>funkce vrchního velitele ozbrojených sil</i> - <i>přijímání, pověřování a odvolávání vedoucích zastupitelských misí</i> 	<ul style="list-style-type: none"> - samostatně vymezené pravomoci (čl. 30/A Kapitola III.) - samostatný výkon - <i>vládní kontrასignace*</i> - přijetí demise vlády, případné řešení vládních krizí - výběr kandidáta na funkci premiéra - jmenování a odvolávání premiéra a jednotlivých ministrů (navržený kandidát na premiéra musí být zvolen do funkce NS) - <i>reprezentace státu navenek, uzavírání mezinárodních smluv</i> - <i>funkce vrchního velitele ozbrojených sil</i> - <i>přijímání a pověřování velvyslanců a vyslanců</i>
Zákonodárné	<ul style="list-style-type: none"> - suspensivní veto - <i>podepisování zákonů</i> (přijaté zákony podepisuje prezident spolu s předsedou Poslanecké sněmovny a premiérem) - účast na parlamentních schůzích obou sněmoven s právem udělení slova, svolání parlamentního zasedání - rozpuštění Poslanecké sněmovny za zvláštních podmínek (viz. pozn. č. 74) - <i>vyhlášení všeobecných voleb do obou sněmoven</i> 	<ul style="list-style-type: none"> - suspensivní a ústavní veto, zákonodárná iniciativa, právo na předložení návrhu o konání referenda - <i>podepisování zákonů</i> (společně s předsedou NS) - účast na schůzích Národního shromáždění s právem udělení slova, svolání či odročení zasedání - rozpuštění Národního shromáždění za zvláštních podmínek (viz. pozn. č. 127) nutná konzultace s premiérem, předsedou NS a předsedy frakcí parlamentních politických stran - vypsání všeobecných voleb poslanců NS
Soudní	<ul style="list-style-type: none"> - <i>jmenování soudců</i> - jmenování soudců Ústavního soudu, jeho předsedu a místopředsedy - jmenování ze soudců předsedu a místopředsedy Nejvyššího soudu 	<ul style="list-style-type: none"> - <i>právo udělovat milost</i> - žádost o ústavní přezkoumání návrhu zákona (včetně návrhu ústavní novely)

	<ul style="list-style-type: none"> - <i>právo udělovat amnestii</i> - odpouští a zmírňuje tresty uložené soudem, nařizuje, aby se trestní řízení nezahajovalo, a bylo-li zahájeno, aby se v něm nepokračovalo, a zahlazuje odsouzení - žádost o ústavní přezkoumání zákona 	
--	---	--

S kontrasignací vlády obě hlavy státu rozhodují ve všech záležitostech, které jsou jim svěřeny zvláštním zákonem.

Zdroj: Ústava ČR: Pražský hrad: Ústava ČR, <http://www.hrad.cz/> (2. 12. 2008)

Ústava Maďarska: *The Constitution of the Republic of Hungary*,
<http://www.lectlaw.com/> (13. 6. 2009)

ABSTRAKT

Problematika neutrálního postavení hlavy státu a míry jejího reálného zapojení do politického systému země patří mezi jednu z klíčových oblastí zkoumání procesu demokratické konsolidace v současné střední Evropě. Cílem této bakalářské práce je komparativní zpracování ústavních pravomocí a reálného politického vlivu prezidentů České republiky a Maďarska od roku 1989 do současnosti. Zaměřuji se především na komparaci reálné moci a hledám příčiny její rozdílné míry uplatnění.

V práci prokazuji následující hypotézy: Politický systém České republiky je formován tradičně silným politickým vlivem výrazných osobností prezidentů. V Maďarsku takováto tradice chybí, prezident se až na specifické výjimky drží ústavních pravidel a příliš aktivně ve státu nevystupuje. Pro možnosti analytického zpracování obou případů využívám systémovou teorii Davida Eastona, zdůrazňující důležitost procesů jednání jednotlivých aktérů v interaktivním politickém systému nad jeho institucionálním nastavením. Výsledky zkoumání vztahu mezi ústavním rámcem a reálným výkonem pravomocí obou prezidentů na příkladech vzájemných vztahů prezidenta k výkonné, zákonodárné a soudní moci posléze zpracovávám do komparativní části práce, ve které srovnáním podle společných kritérií pro oba systémy potvrzuji či vyvracím výše zmíněné hypotézy.

Následný vědecký výzkum prokazuje platnost výše zmíněných hypotéz. Výrazná tradice českého prezidentství a osobností Václava Havla a Václava Klause zastávajících tento úřad se jednoznačně podílí na formování porevolučního vývoje politického systému. Absence hlubší demokratické tradice a převážně symbolická role prezidentů Ference Mádla a László Sólyoma přispívá k reálné podobě stabilního, avšak spíše nevýrazného aktéra politického systému. Vlastnosti systému, vycházející z demokratického vývoje, ale i osobnost hlavy státu se tedy stávají klíčovými konstanty určujícími podobu reálného postavení prezidenta v politickém systému.

ABSTRACT

A head of state's position of neutrality within a political system, as well as their real engagement in said system, is one of the key areas of research concerning democratic consolidation in today's Central Europe. The aim of this bachelor thesis is to compare constitutional power and real political influence held by the Czech and Hungarian presidents from 1989 until today. I focus mainly on the real powers comparison and search for the source of its different use.

In this work, I prove the following hypothesis: The Czech political system has been formed by the traditionally significant political influence of distinct presidential personalities. In Hungary, there is no such a tradition, the president has stuck to his constitutional role in almost every case and has generally not been active within the Hungarian political system. For the analytical research, I use the System Theory proposed by David Easton, which stresses the importance of political behavior in a system over its constitutional shape.

The results of the research on the link between constitutional frame-work and the real presidential power are applied to the comparative part of this thesis, using the examples of the connection between the president and the executive, legislative and judicial branches of government, with common criteria for comparison for both national systems

The final research shows the hypothesis' validity. The significant tradition of the Czech presidency and the personalities of Václav Havel and Václav Klaus clearly contribute to the formation of the postcommunist political system. The absence of a deeper democratic tradition as well as the mainly symbolic presidential role of Ferenc Mádl and László Sólyom in the case of Hungary form a stable but rather grey participant in the political system. The presence of a democratic tradition together with the specific character of the head of state seem to be the key constants which determine the shape of the presidential position within the political system.